

Azərbaycan Tibb Universiteti
Tibb və sağlamlıq elmləri
təhsili kafedrası

OSKİ/OSPİ: BACARIQLARIN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ METODLARI VƏ STANDARTLARI TƏLİMATI

(Tibb və səhiyyə təhsili sahəsində təhsilverənlər üçün vəsait)

I NƏŞR

BAKİ 2025

Azərbaycan Tibb Universiteti
Tibb və sağlamlıq elmləri təhsili kafedrası

Məmmədova S., Təhməzova E., Qədimli A., Cəfərova İ., Cavadlı S.

**OSKİ/OSPi: BACARIQLARIN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ METODLARI VƏ
STANDARTLARI TƏLİMATI**

(Tibb və səhiyyə təhsili sahəsində təhsilverənlər üçün vəsait)

I NƏŞR

Azərbaycan Tibb Universitetinin
Elmi Şurasının 29 Aprel 2025-ci il tarixli
qərarı (Protokol №06) ilə nəşr olunmuşdur.

“OSKİ/OSPİ: Bacarıqların qiymətləndirilməsi metodları və standartları təlimatı”
(Metodik vəsait), Bakı, JetPrint Çap Mərkəzi, 2025, 59 səh.

Müəlliflər: Baş müəllim Məmmədova Samirə
Baş müəllim Elyanə Təhməzova
Baş müəllim Qədimli Aydan
Assistent Cəfərova İlhamə
Dosent, t.ü.f.d. Cavadlı Samir

Rəyçi: Nilufer Demiral Yılmaz – Türkiyə Cumhuriyyəti Ege Universitetinin Tibb
Fakultəsinin Tibb təhsili kafedrasının dosenti

Bu metodik vəsait tibb və səhiyyə təhsili sahəsində çalışan təhsilverənlər üçün Obyektiv Strukturlaşdırılmış Klinik və Praktiki İmtahanların (OSKİ/OSPİ) mahiyyəti, tətbiq prinsipləri və təşkilati aspektləri ilə bağlı sistemli məlumat təqdim edir. Sənəddə klinik simulyasiya vasitəsilə bacarıqların qiymətləndirilməsi, tədris məqsədləri ilə qiymətləndirmə metodlarının uyğunlaşdırılması və OSKİ/OSPİ stansiyalarının qurulması mərhələləri ətraflı şəkildə izah olunur. Həmçinin, imtahanın təşkili və keçirilməsi, qiymətləndirmə meyarlarının (çek-list və rubriklərin) hazırlanması, tələbə və dəyərləndirici hazırlığı ilə bağlı praktiki tövsiyələr də əhatə edilmişdir. Vəsait təhsilənlərin klinik və praktiki bacarıqlarını obyektiv, standartlaşdırılmış və etibarlı şəkildə qiymətləndirməyi hədəfləyən strukturlu yanaşma təqdim edir. Bu baxımdan, sənəd, səriştəyə əsaslanan tibbi təhsilin qiymətləndirmə mərhələsinin təkmilləşdirilməsi üçün əhəmiyyətli mənbədir.

9 789952 858723

9 789952 858778

MÜNDƏRİCAT

İxtisarlar.....4

Ön söz.....5

Giriş

Tibb təhsilində qiymətləndirmənin rolu.....7

Bölmə 1

Klinik simulyasiyada qiymətləndirmə.....10

OSKİ-nin təşkili prosesi.....12

Materiallar və sənədləşdirmə.....18

Ssenarilərin məqsədləri və vəzifələri.....19

Bölmə 2

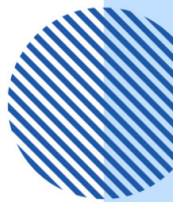
Praktiki bacarıqların qiymətləndirilməsi....28

OSPİ-nin təşkili prosesi.....31

OSPİ-də qiymətləndirmə metodları.....38

Əlavələr.....39

İstinadlar.....56

İXTİSARLAR

ÇSS	Çoxseçimli suallar
FTN	Fənnin Təlim Nəticəsi
OSKi	Obyektiv Strukturlaşdırılmış Klinik İmtahan
OSCE	Objective Structured Clinical Examination
OSPi	Obyektiv Strukturlaşdırılmış Praktiki İmtahan
PTN	Proqramın Təlim Nəticəsi
RACS	Rubric for Assessing Clinical Skills
SƏP	Standart Əməliyyat Proseduru
SX	Simulə xəstə

ÖN SÖZ

Tibb təhsilində səriştəyə əsaslanan yanaşmanın mərkəzində tələbələrin yalnız nəzəri biliklərini deyil, həm də real klinik və praktiki bacarıqlarını nümayiş etdirə bilməsi dayanır. Bu məqsədlə qiymətləndirmənin obyektiv, strukturlaşdırılmış və etibarlı formatlara əsaslanması vacib şərtidir. Tibb təhsilində geniş tətbiq olunan OSKİ (Obyektiv Strukturlaşdırılmış Klinik İmtahan) və OSPİ (Obyektiv Strukturlaşdırılmış Praktiki İmtahan) bu ehtiyaca cavab verən beynəlxalq səviyyədə tanınmış qiymətləndirmə modelləridir.

Ölinizdəki bu təlimat vəsaiti, OSKİ və OSPİ imtahanlarının nəzəri əsaslarını, planlaşdırma və təşkili prinsiplərini, stansiya nümunələri və qiymətləndirmə meyarlarını əhatə edən praktik yönümlü bir bələdçidir. Vəsait, tibb və səhiyyə təhsili üzrə çalışan təlimçilər, imtahan təşkilatçıları və qiymətləndiricilər üçün nəzərdə tutulmuşdur və onlara bu formatların effektiv şəkildə tətbiqi üçün metodik dəstək verməyi hədəfləyir.

Vəsaitin hazırlanmasında beynəlxalq elmi ədəbiyyat, təcrübə nümunələri və yerli təhsil ehtiyacları nəzərə alınmışdır. Əminik ki, bu sənəd OSKİ və OSPİ-nin tətbiqində praktik çətinliklərin aradan qaldırılmasına, qiymətləndirmə keyfiyyətinin artırılmasına və tələbəyönlü, şəffaf tibb təhsili sisteminin inkişafına töhfə verəcəkdir.

Müəlliflər

GİRİŞ

TİBB TƏHSİLİNDƏ
QIYMƏTLƏNDİRMƏNİN ROLU

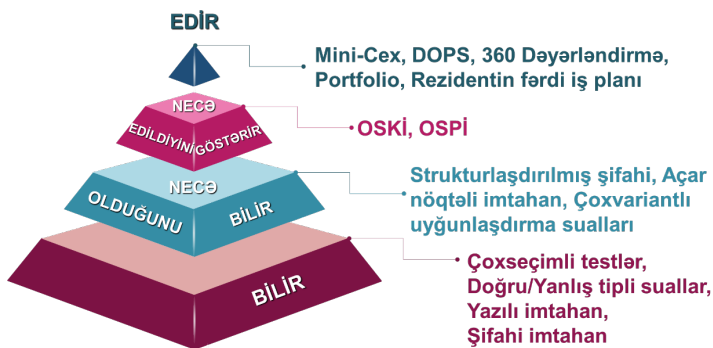
Bacarıqların qiymətləndirilməsi metodları və standartları

Tibb təhsilində dəyərləndirmənin rolu

Tələbələrin qiymətləndirilməsi tədris prosesinin istiqamətini müəyyən edən və öyrənmə motivasiyasını formalaşdıran ən güclü amillərdən biridir. Adətən bu anlayış “qiymətləndirmə öyrənmənin hərəkətverici qüvvəsidir” (“*assessment drives learning*”) ifadəsilə təsvir olunur. Əgər qiymətləndirmə sistemi tədris proqramının məqsədi və hədəfləri ilə uyğun təşkil olunarsa, bu, tələbələrin gələcək peşə fəaliyyəti üçün zəruri olan peşəkar səriştələrin formalaşdırılmasında effektiv alətə çevrilir.

Kompleks və balanslaşdırılmış qiymətləndirmə modelinin qurulması üçün klinik səriştələrin bütün səviyyələri nəzərə alınmalıdır. Bu baxımdan, ən geniş qəbul olunmuş yanaşmalardan biri George Miller-in təklif etdiyi və Richard Mehay tərəfindən modifikasiya olunmuş “Səriştələr Piramidası”dır (Şəkil 1). Bu modeldə dörd səviyyə fərqləndirilir:

- "bilir" (*knows*),
- "necə olduğunu bilir" (*knows how*),
- "necə edildiyini göstərir" (*shows how*),
- "edir" (*does*).

Şəkil 1. Miller piramidası

Effektiv qiymətləndirmə modeli bu səviyyələrin hər birini əhatə edən metodlardan ibarət olmalıdır. Belə ki, əgər qiymətləndirmə yalnız aşağı səviyyələrlə – məsələn, bilik səviyyəsini ölçən testlərlə məhdudlaşarsa, praktik və klinik bacarıqların inkişafı üçün mühit yaranmır.

Qiymətləndirmə metodları ilə tədris proqramının hədəfləri arasında uyğunsuzluq olduqda, tələbələr tərəfindən fənnin təlim nəticələrinin yerinə yetirilməsinin obyektiv şəkildə izlənilməsi çətinləşir və bu da proqramın təlim nəticələrinin effektivliyinin azalmasına səbəb olur.

Yaxşı qurulmuş qiymətləndirmə sisteminin məqsədi yalnız tələbənin nailiyyətlərini obyektiv ölçmək deyil, həm də konstruktiv rəy vasitəsilə onların öyrənməsini istiqamətləndirmək funksiyası da daşıyır. Belə rəy tələbəyə:

- tədris proqramının məqsədlərinə nə dərəcədə çatdığını anlamağa,
- fərdi olaraq təlim nəticələrini necə yaxşılaşdırmaq lazım olduğunu müəyyən etməyə,
- klinik hazırlıq səviyyəsini artırmaq üçün hansı addımların atılmalı olduğunu planlaşdırmasına kömək edir.

Tibb təhsilində təcrübi biliklərin və bacarıqların etibarlı, obyektiv şəkildə qiymətləndirilməsi hər zaman aktual məsələlərdən biri olmuşdur. Tək yönlü qiymətləndirmə ilə tələbələrin həm koqnitiv, həm də psixomotor və affektiv bacarıqlarını dəyərləndirmək mümkün deyildir. Koqnitiv sahəyə aid bacarıqları qiymətləndirmək üçün çoxseçimli test imtahanları, əhatəli uyğunlaşdırma sualları və yazılı imtahanlar uyğundursa, problem hələtmə bacarıqlarını qiymətləndirmək üçün isə obyektiv strukturlaşdırılmış imtahanlar daha uyğundur.

Obyektiv strukturlaşdırılmış imtahanların ən geniş yayılmış formaları Obyektiv Strukturlaşdırılmış Klinik İmtahan (OSKİ) və Obyektiv Strukturlaşdırılmış Praktiki İmtahanlardır (OSPİ). OSPİ tibb təhsili prekliniki dövrdə nəzəri fənnlərin praktiki qiymətləndirilməsi üçün obyektiv, etibarlı vasitədir. Bir sözlə bu imtahan vasitəsilə tələbələrin nəzəri bilikləri ilə yanaşı praktiki biliklərini və verdişlərini də qiymətləndirə bilirik. OSKİ isə daha çox klinik dövrdə bacarıqların qiymətləndirilməsi üçün istifadə olunan obyektiv və etibarlı vasitədir.

BÖLMƏ 1

KLİNİK SİMULYASIYADA
QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Klinik simulyasiyada qiymətləndirmə

Klinik simulyasiyada qiymətləndirmə (*assessment in clinical simulation*) — real klinik mühitə maksimum bənzər olan şəraitdə təhsilalanların klinik səriştələrini obyektiv şəkildə ölçməyə yönəlmiş tibb təhsilinin mühüm komponentidir. Bu yanaşma həm texniki bacarıqların (məsələn, tibbi prosedurların icrası), həm də qeyri-texniki bacarıqların, o cümlədən:

- ünsiyyət bacarıqlarının,
- klinik düşünmə qabiliyyətinin,
- qərarvermə bacarığının,
- komanda ilə işləmə bacarığının,
- peşəkar davranışın qiymətləndirilməsinə imkan verir.

Simulyasiya əsaslı qiymətləndirmə nəzarət olunan, təkrar etmə fürsəti yaradılan və etik baxımdan təhlükəsiz mühit yaradır. Bu şəraitdə təhsilalanların real vaxt rejimində davranışı müşahidə edilə bilər. Simulyasiya xüsusilə nadir, riskli və ya emosional baxımdan çətin klinik hallarda bilik və bacarıqların tətbiqi və qiymətləndirilməsi üçün dəyərlidir. Simulyasiya əsaslı qiymətləndirmənin müxtəlif formaları mövcuddur:

- simule xəstələr,
- yüksək reallığa malik manikenlər,
- virtual simulyasiyalar,
- hibrid modellər.

Simulyasiya əsaslı öyrənmədə istifadə olunan texnologiyadan asılı olmayaraq, dəyərləndirmənin əsas prinsipləri bunlardır: etibarlılıq, düzgünlük, obyektivlik və öyrədici təsir. Effektiv qiymətləndirmə sistemi üçün aşağıdakılar vacibdir:

- əvvəlcədən müəyyən olunmuş aydın struktur,
- qiymətləndirmə meyarlarının mövcudluğu,
- təhsilverən və dəyərləndiricilərin xüsusi hazırlığı.

Qeyd etmək lazımdır ki, son illərdə xüsusilə dəyərləndirmə alətlərinin validasiyası və qiymətləndirmə prosesinin standartlaşdırılması məsələlərinə xüsusi diqqət yetirilir.

OSKİ nədir?

Obyektiv Strukturlaşdırılmış Klinik İmtahan (Objective Structured Clinical Examination, OSCE) — tibb təhsilində geniş istifadə olunan klinik bacarıqların dəyərləndirilməsi üçün uyğun qiymətləndirmə üsuludur. OSKİ, tədris proqramının nəticələrinə uyğun qurulmuş və standartlaşdırılmış stansiyalar ardıcılığından ibarətdir. Bu stansiyalarda tələbələr simulyasiya olunmuş klinik vəziyyətlərdə öz bacarıqlarını nümayiş etdirirlər.

Bu üsul tələbələrin anamnez toplamaq, fiziki müayinə aparmaq kimi bacarıqlardan klinik düşünmə qabiliyyəti və ünsiyyət bacarıqlarına qədər geniş spektrdə səriştələrin obyektiv və etibarlı şəkildə dəyərləndirilməsinə imkan verir.

OSKİ-nin dəqiq strukturu və xüsusən də, simulə xəstələrin tətbiqinə imkan verməsi, onu tibb təhsilində ən ədalətli və etibarlı dəyərləndirmə üsullarından birinə çevirir. OSKİ 1979-cu ildə Şotlandiyanın Dandi Universitetinin professoru Ronald Harden tərəfindən tibb təhsili verən ali təhsil müəssisələrinin tələbələrinin klinik bacarıqlarını obyektiv və sistemativ şəkildə qiymətləndirmək məqsədilə təklif olunmuşdur. Artıq 35 ildən çox tarixə sahib olmasına baxmayaraq, bu imtahan formatı öz aktuallığını qoruyub saxlayır və dünyada ən çox qəbul edilən qiymətləndirmə üsullarından biri hesab olunur. OSKİ bu gün Avropa, ABŞ, Kanada, Cənubi Koreya və bir sıra digər ölkələrin tibb təhsili verən müəssisələrində rutin kliniki qiymətləndirmə üsulu kimi geniş tətbiq edilir.

Tələbələrin OSKİ imtahanına hazırlığı

Klinik bacarıqların qiymətləndirilməsi üzrə beynəlxalq səviyyədə qəbul olunmuş əsas metodlardan biri olan OSKİ-nin effektiv həyata keçirilməsi üçün tələbələrin məqsədyönlü və sistemli şəkildə hazırlanması vacibdir. Belə ki, bu hazırlıq prosesi həm nəzəri, həm də praktiki komponentləri özündə cəmləyir və tələbələrin uğurlu nəticə əldə etməsi, eləcə də gələcək peşəkar fəaliyyəti üçün zəruri sərişələrin formalaşması baxımından həlledici rol oynayır.

Nəzəri hazırlıq

Nəzəri hazırlıq tələbələrin klinik mühitlə bağlı əsas bilikləri mənimsəməsini və OSKİ imtahanında qiymətləndiriləcək müxtəlif bacarıq və mövzular üzrə dərinlən hazırlanmasını nəzərdə tutur. Bu mərhələdə diqqət aşağıdakı sahələrə yönəldilir:

- **Klinik düşünmə və diaqnostika:** Tələbələr anamnez toplamaq və klinik məlumatları təhlil etməklə düzgün diaqnozqoyma bacarığını inkişaf etdirməlidirlər.
- **Etika və peşəkarlıq:** Tələbələr tibbi praktikanın əsas prinsiplərini, o cümlədən məxfiliyin qorunması, pasiyentə hörmət, məsuliyyət və peşəkar davranış normalarını dərinlən mənimsəməlidirlər.
- **Ünsiyyət bacarıqları:** Tələbələr pasiyentlərlə effektiv ünsiyyət qurmaq, tibbi prosedurlar və müalicə planlarını izah etmək bacarıqlarını inkişaf etdirməlidirlər.

Praktiki hazırlıq

Praktiki hazırlıq tələbələrin klinik bacarıqlarını formalaşdırmaq və təkmilləşdirmək məqsədi daşıyır. Bu mərhələyə aşağıdakılar daxildir:

- **Manikenlər və modellər üzərində tədris:** Tələbələr fiziki müayinə, kateterizasiya və venapunksiyadan tutmuş həyati göstəricilərin

qiymətləndirilməsinə qədər müxtəlif praktiki bacarıqları simulyasiya şəraitində məşq edirlər.

- **Rol oyunları:** Simulə xəstələrlə aparılan rol oyunları tələbələrin ünsiyyət qurmaq, məlumatları toplamaq və simptomları müəyyən etmək, müalicə planı qurmaq və s. bacarıqlarını gücləndirir.
- **Təcili halların simulyasiyası:** Stress altında qərarvermə bacarığını inkişaf etdirmək üçün tələbələr fəvqəladə klinik situasiyalarda real vaxt rejimində fəaliyyət göstərməyi öyrənirlər.

Tələbələrin hazırlanması prosesi təcrübəli təhsilverənlərin və simulyasiya üzrə mütəxəssislərin (instruktorlar) iştirakı ilə həyata keçirilməlidir. Bu mütəxəssislər tələbələrə real klinik praktikaya mümkün qədər yaxın tədris və qiymətləndirmə mühiti yaratmalıdırlar. Tələbələrin effektiv hazırlığı ilə yanaşı, OSKİ imtahanının əsas prinsiplərinin və strukturunun dərinlən mənimsənilməsi də uğurlu nəticə əldə etmək üçün vacibdir.

OSKİ-nin təşkili prosesi

OSKİ-nin əsas prinsipləri

OSKİ tələbələrin praktik klinik bacarıqlarını simulyasiya olunmuş və standartlaşdırılmış şəraitdə obyektiv şəkildə qiymətləndirməyə imkan verir. Bu imtahan forması Millerin klinik sənədlər piramidasında “necə edildiyini göstərir” səviyyəsinə uyğundur (Şəkil 1). Bu isə o deməkdir ki, tələbə yalnız nəzəri biliklərini deyil, həm də praktik tapşırıqları icra etmə bacarığını nümayiş etdirməlidir. OSKİ imtahanı bir neçə stansiyadan ibarət olur və hər bir stansiyada tələbələr əvvəlcədən müəyyən edilmiş konkret tapşırıqları yerinə yetirirlər. Hər bir stansiya spesifik bir bacarığın qiymətləndirilməsinə yönəldilir ki, bunlara da anamnezin toplanması, fiziki müayinə, tibbi prosedurların yerinə yetirilməsi və laborator-instrumental məlumatların şərh və s. kimi sahələr daxildir.

İmtahanın strukturu

Adətən, OSKİ imtahanı 10–20 stansiyadan ibarət olur. Resurs məhdudiyyəti olduqda minimal 4–8 stansiyanın təşkili tövsiyə edilir. Minimal sayda stansiya olduğu hallarda əlavə olaraq 1–2 istirahət stansiyası nəzərdə tutulmalıdır. Stansiya sayı 10–20 olduğu hallarda isə ən azı 3 istirahət stansiyasının təşkili məqsədəuyğun hesab olunur. (Harden & Gleeson (1979), AMEE Guide No. 81 (2013), RCPSC, WFME 2020).

Hər bir stansiyada tələbələrə tapşırığın icrası üçün 3-15 dəqiqə vaxt verilir. Stansiyaların sayı və müddəti əvvəlcədən müəyyən edilir və bütün stansiyalar bərabər zaman müddətinə malik olmalıdır.

İmtahan başlamazdan əvvəl tələbələr stansiyaların qarşısında düzülür, hər stansiyada tələb olunan qısa tapşırıqlarla tanış olurlar. Sənal verildikdə isə tələbələr müvafiq stansiyaya daxil olaraq tapşırığı yerinə yetirirlər. Stansiya üçün təyin edilmiş

vaxt başa çatdıqda siqnal verilir və tələbələr növbəti stansiya keçirlər. Bu proses bütün stansiyalar tamamlanana qədər rotasiya şəklində davam edir.

Sərişələrin stansiyalar üzrə paylanması

Stansiyalar üzrə dəyərləndirilən sərişələrin həcmi, Harden R. (1979) tərəfindən verilən tövsiyələrə əsasən aşağıdakı kimi paylana bilər:

- Anamnez toplama stansiyaları — 30%
- Fiziki müayinə stansiyaları — 30%
- Texniki proseduralar stansiyaları — 20%
- Laboratoriya və instrumental məlumatların təhlili stansiyaları — 20%

Bu yanaşma tələbələrin klinik təcrübədəki bilik və bacarıqlarını müxtəlif aspektlərdən əhatə edərək qiymətləndirir, bu da onların klinik hazırlığının daha obyektiv dəyərləndirilməsinə şərait yaradır.

OSKİ-nin təşkili bir neçə ardıcıl mərhələdən ibarətdir:

1. ilkin hazırlıq (2-6 ay);
2. imtahandan bir həftə əvvəl hazırlıq;
3. imtahana bir gün qalmış hazırlıq;
4. imtahan günü keçiriləcək tədbirlər;
5. imtahan bitdikdən sonra görülməli tədbirlər.

1. İlkin hazırlıq mərhələsi zamanı imtahanın hədəfləri, məzmunu, tələb olunan klinik sərişə səviyyəsi, keçirilmə forması, stansiyaların sayı, dəyərləndirmə vasitələri və balların hesablanma sistemi müəyyən edilməlidir (Əlavə 4-7). Prosesin əlaqələndirilməsi üçün imtahanın koordinatoru təyin edilməli, imtahan dəyərləndiricilərin qrupu formalaşdırılmalı və təlimatlandırılmalıdır (əvəz etmə imkanları nəzərə alınmalıdır), həmçinin ehtiyac varsa, simulə xəstələr hazırlanmalıdır. OSKİ-nin keçirilməsi üçün uyğun məkan seçilməlidir — simulyasiya mərkəzi, poliklinika, stasionar və ya

digər tədris otaqları və resurslar yoxlanılmalıdır. Hazırlığın vacib hissəsi stansiyaların xarici ekspertizası və pilot testin keçirilməsidir.

İmtahanın dəyərləndiriciləri təhsilverənlər və proqramdan xəbərdar olan praktiki həkimlər ola bilər. İmtahandan bir ay əvvəl bütün dəyərləndiricilərə stansiyaların ətraflı təsvirləri təqdim olunmalıdır. İmtahanın keçirilməsindən bir həftə əvvəl tələbələrlə məlumatlandırıcı görüş təşkil etmək məsləhət görülür, burada onlara imtahanın keçiriləcəyi yer və vaxt, stansiyalar arasında keçid qaydaları və qiymətləndiriləcək klinik bacarıqların siyahısı təqdim edilməlidir. Bununla yanaşı

tələbələrə imtahan haqqında ətraflı məlumat əks etdirən təlimatın verilməsi tövsiyyə edilir.

İmtahanın planlaşdırılması zamanı tələbələrin stansiyalar arasında nizamlı şəkildə hərəkət etməsinin təşkilinə diqqət yetirilməlidir. Logistlik çətinliklərin minimuma endirilməsi üçün otaqların kompakt şəkildə yerləşməsi məsləhət görülür. Stansiyaların yerləşmə sxemi dəyərləndiricilərə, tələbələrə və texniki personala təqdim edilməlidir. Keçid vaxtını bildirən siqnallar (zəng və ya digər səsli xəbərdarlıq vasitələri) bütün stansiyalarda aydın eşidilməlidir.

2. İmtahandan bir həftə əvvəl qiymətləndirmə vərəqləri və tələbələrin cavab blankları çap olunmalı və sıralanmalıdır. Texniki personal videomüşahidə sistemlərinin, simulyatorların və imtahan prosesində istifadə edilən kompüter avadanlıqlarının işlək vəziyyətdə olması yoxlanılmalıdır. Hər bir dəyərləndiriciyə fərdi iş qrafiki, stansiyaların siyahısı, onun hər stansiyadakı rolu və qiymətləndirmə vərəqləri təqdim edilməlidir. Bir dəyərləndiricinin eyni stansiyada ardıcıl olaraq 4-5 saatdan artıq işləməsi fiziki olaraq mümkünsüzdür. İmtahanın obyektivliyini təmin etmək üçün hər stansiya üçün iki dəyərləndirici təyin olunmalı və ya videomüşahidə təmin olunmalıdır. Uzunmüddətli imtahan zamanı stansiyalarda növbələrin təşkil edilməsi nəzərə alınmalıdır.

3. İmtahandan bir gün əvvəl stansiyaların hazırlığı keçirilməlidir, hər bir stansiyanın qapısına o stansiyada veriləcək tapşırığın məzmunu barədə tələbə üçün qısa məlumat yerləşdirilməli və stansiya nömrəsi aydın şəkildə göstərilməlidir. Məlumatın mətni bir metrədən asanlıqla oxunacaq və 30 saniyə ərzində başa düşüləcək şəkildə olmalıdır. Bu müddət ərzində stansiyaların yerləşməsi, bütün materialların mövcudluğu, mərhələlər arasında siqnalların eşidilməsi, rəhbərliklərin və təlimatların son yoxlanılması həyata keçirilməlidir. İmtahandan əvvəl imtahan dəyərləndiriciləri ilə OSKİ-nin keçirilmə qaydası bir daha müzakirə edilməlidir.

4. İmtahan günü (imtahan başlamazdan əvvəl) təyin olunmuş OSKİ koordinatoru imtahanın təşkilini əvvəlcədən yoxlamaq üçün məsuliyyət daşıyır. O, stansiyaların düzgün yerləşdirilməsi və nömrələnməsini, hər bir stansiyada lazım olan avadanlıqların və materialların mövcudluğunu, bütün təyin olunmuş imtahan dəyərləndiricilərinin və simulə xəstələrin iştirakını, tələbələrin təlimatlandırılması üçün məsul şəxslərin olmasını təmin etməlidir.

Dəyərləndiricilər və tələbələr imtahanın başlanmasından ən azı 30 dəqiqə əvvəl imtahan yerində olmalıdırlar və bu barədə əvvəlcədən məlumatlandırılmalıdırlar.

5. İmtahan bitdikdən sonra tələbələrin cavab vərəqləri toplanmalı, dəyərləndiricilər tərəfindən qeydiyyat aparılan qiymətləndirmə vərəqləri tam doldurulmuş halda imtahan sənədlərinin toplanması və saxlanması məsul şəxslərə təhvil verilməlidir.

Son mərhələdə qiymətləndirmə vərəqləri üzrə təyin olunmuş qaydada ballar hesablanmalı, hər bir tələbənin yekun balı müəyyən edilməli və imtahanın ümumi

etibarlılıq statistikasını və fərdi stansiyalar üzrə göstəricilər hesablanmalıdır. Öldə olunan nəticələr müvafiq imtahan cədvəlinə qeyd olunmalıdır.

İmtahının təşkili və keçirilməsi zamanı aşkar edilən hər hansı problemlər qeyd olunmalı və növbəti OSKİ-lərin hazırlanmasında nəzərə alınmalıdır. Prosesin təkmilləşdirilməsi üçün dəyərləndiricilər və tələbələrin təklifləri diqqətlə nəzərdən keçirilməlidir.

Tələbələrin klinik tapşırıqları yerinə yetirmə nəticələri müəllimlər və dəyərləndiricilər tərəfindən müzakirə edilməli, tez tez rast gələn səhvlərin analizi aparılmalı və tədris prosesinin təkmilləşdirilməsi məqsədilə tədbirlər hazırlanmalıdır.

OSKİ üçün məkanın təşkilinin əsas prinsipləri

Obyektiv strukturlaşdırılmış kliniki imtahanın keçirilməsi üçün otaqların təşkili və dizaynı, imtahan prosesinin etibarlılığını, obyektivliyini və səmərəliliyini təmin edən mühüm amillərdəndir. Məkanın rəşional tərtibatı, rəal kliniki mühitə maksimum dərəcədə yaxın olan şəraitin yaradılmasına imkan verir və bütün iştirakçıların imtahanını fasiləsiz keçirilməsini təmin edir.

OSKİ keçirilməsi üçün otaqların layihələndirilməsində aşağıdakı əsas prinsiplərə riayət edilməlidir:

- ✓ İlk növbədə, hər bir stansiya, kliniki iş mühitini mümkün qədər dəqiq təqlid edəcək şəkildə tərtib edilməlidir. Bu, klinikalara, poliklinikalara, stasionar şöbələrə uyğun mebel, avadanlıq və təchizatın təmin edilməsini də əhatə edir.
- ✓ Stansiyalar arasında akustik izolyasiya da təmin edilməlidir ki, bu da tapşırıqların icrası prosesinin məxfi saxlanılmasına kömək edəcəkdir.
- ✓ Tələbələrin stansiyalar arasında hərəkət etməsi, qarşılıqlı axınların qarşısını almaq və ayrılmış zamana riayət etmək üçün, xətti və ya halqa şəkildə təşkil olunmalıdır.
- ✓ Məkanda aydın yönləndirici işarələr və hər stansiya üçün yaxşı görünən nömrələmə və qısa təlimat olmalıdır.
- ✓ Əlavə olaraq, hər bir otaq, sağlamlıq məhdudiyyətləri olan tələbələrin ehtiyaclarına uyğun olaraq, ümumi dizayn tələblərinə cavab verməlidir.

OSKİ stansiyalarının strukturu və təchizatı

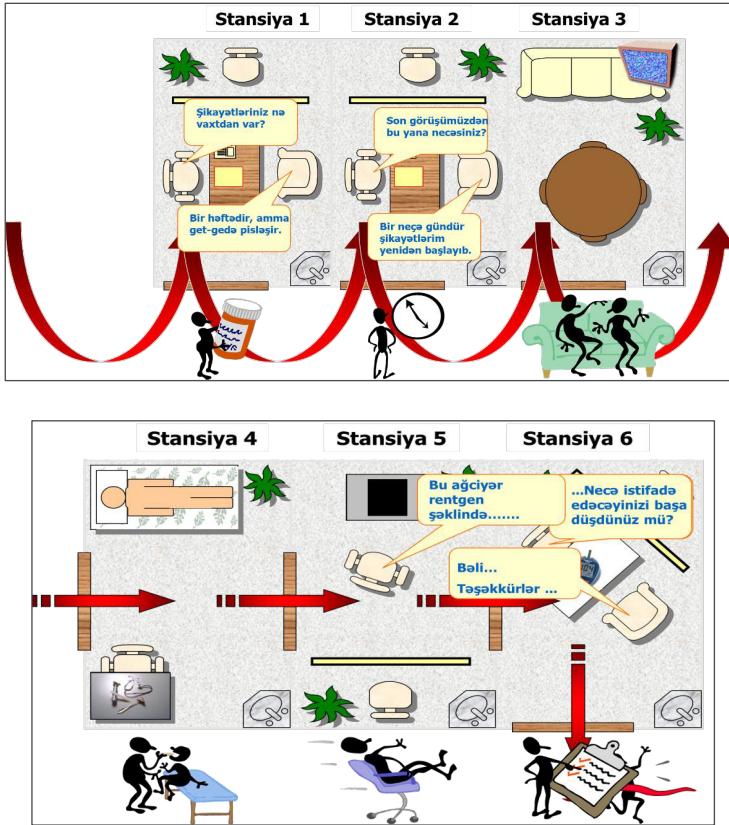
Tapşırıqların yerinə yetirilmə səviyyələrinə görə stansiyalar aktiv və passiv stansiyalara ayrılır (Şəkil 2).

Aktiv stansiyalar tələbələrdən praktiki tapşırıqları yerinə yetirməyi tələb edən stansiyalardır. Bu stansiyalar:

- Pasiyentin müayinəsi üçün çarpayı və ya kreslo,
- Təlimatlar və materialların yerləşdirilməsi üçün masa,
- Uyğun mebel,
- Tapşırıq yerinə yetirmək üçün tibbi avadanlıq və istehlak materialları,
- Tapşırıq icrasının vaxtını izləmək üçün saat,
- Tələbənin hərəkətlərini qeydə almaq üçün video kamera ilə təmin edilməlidir.

Passiv stansiyalarda tələbələr xəstələrlə birbaşa ünsiyyət tələb etməyən tapşırıqları yerinə yetirirlər. Bu stansiyalarda:

- Masa və stul,
- Yazılı tapşırıqlar (məsələn, laboratoriya məlumatlarının təhlili, müalicə planının hazırlanması),
- Rentgen şəkilləri, rentgenogramlar,
- Cavabların yazılması üçün vasitələr (kağız blankları və ya kompüterlər) mövcud olmalıdır.

Şəkil 2. OSKİ stansiyalarının quruluşu

Əlavə olaraq, tapşırıqların xüsusiyyətlərinə görə stansiyalar aşağıdakı vasitələrlə təchiz edilir:

- Yüksək etibarlılığa malik manikenlər,
- Xüsusi prosedurların simulyatorları,

- Kliniki ssenarilərlə təchiz edilmiş kompüterlər və ya planşetlər,
- Xüsusi tibbi təlim avadanlıqları.

Köməkçi otaqlar

OSKİ-nin effektiv keçirilməsi üçün aşağıdakı köməkçi zonalar da tələb olunur:

- Tələbələr üçün gözləmə otaqları, burada imtahan öncəsi təlimat verilir;
- Tələbələrin növbələrini gözlədiyi karantin zonaları, məlumat mübadiləsinin qarşısını almaq üçün;
- Təlimat və qiymətləndirmə meyarları üzərində hazırlıq, müzakirələr və dəyərləndiricilər üçün otaqlar;
- Simulə xəstələrin tapşırıqlara hazırlıq və imtahan dövründəki fasilələrdə istirahət etmələri üçün otaqlar;
- Avadanlıqların işləməsinə və materialların saxlanılmasını təmin edən texniki otaqlar.

Texniki təminat

OSKİ-nin effektiv təşkili zamanı obyektivlik və etibarlılıq təmin etmək məqsədilə texniki məqamlara da xüsusi diqqət edilməlidir. Bunlara aiddir:

- Tapşırıqların yerinə yetirilməsini təsdiqləmək üçün stansiyalarda video nəzarət sistemlərinin quraşdırılması;
- Tapşırıqların icrasının vaxtını və stansiyalar arasında keçidləri uyğunlaşdıran signal sistemləri (zənglər, signallar, vizual göstəricilər),
- İmtahanın hərəkət marşrutlarını və cədvəlini göstərən məlumat panelləri və displeylər.

Təhlükəsizlik və məxfiliyə olan tələblər

- İmtahan zonasına, imtahanda iştirak etməyən şəxslərin girişinə qadağa qoyulmalıdır,
- İmtahan prosesinin məxfiliyi ciddi şəkildə qorunmalıdır: bütün qeydlər, qiymətləndirmə blankları və nəticələr təhlükəsiz sistemlərdə saxlanılmalıdır,
- İmtahan başa çatdıqdan sonra, bütün qiymətləndirmə materiallarının toplanması prosesi nəzarət altında olmalıdır.

OSKİ keçirilməsi üçün lazım olan resurslar

OSKİ keçirilməsi üçün maddi-texniki resursların və köməkçi personalın düzgün hazırlığı, müvafiq prosedurların təşkil edilməsi baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Otaqlar və avadanlıq

İmtahanın rahat və təhlükəsiz keçirilməsini təmin etmək məqsədilə hər bir OSKİ stansiyası xüsusi hazırlanmış otaqlarda aparılmalıdır (Şəkil 2). Stansiya otaqları hər biri müvafiq tibbi mebel ilə təchiz edilməlidir, məsələn, imtahan tapşırığından asılı olaraq, müayinə masaları, çarpayılar, stullar və digər zəruri avadanlıqlar. İmtahan zamanı məxfiliyin qorunması üçün otaqların xarici səs-küydən izolyasiya olunması olduqca vacibdir. Hər bir stansiyada stetoskoplar, termometrlər, praktiki müayinə üçün manikenlər və s. kimi lazımı tibbi avadanlıq yerləşdirilməlidir. Belə ki, tələbələrin bacarıqlarını nümayiş etdirməsi üçün reala yaxın zəruri avadanlığın mövcudluğu

kritik əhəmiyyət kəsb edir. İmtahanın videoçəkilişinin aparılması üçün yüksək keyfiyyətli kameralar və mikrofonlar istifadə oluna bilər. Kameralar, tələbələrin və dəyərlandiricilərin fəaliyyətlərini tam şəkildə müşahidə edəcək şəkildə yerləşdirilməlidir, lakin diqqət etmək lazımdır ki, bu texniki avadanlıqlar imtahan prosesinə mane olmasın.

Personal

OSKİ-nin effektiv tətbiq edilməsi üçün dəyərlandiricilər, standartlaşdırılmış xəstələr və köməkçi personalın tam hazırlıqlı olması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, dəyərlandiricilər diqqətlə hazırlanmalı və qiymətləndirmə vərəqlərindən istifadə etmək və qiymətləndirmə prosesində obyektivliyi təmin etmək üzrə təlim keçməlidirlər. Onlar qiymətləndirmə meyarları ilə tanış olmalı və klinik imtahanlarda təcrübəyə malik olmalıdırlar.

Simulə xəstələr – real pasiyentləri təqlid edən və müxtəlif klinik vəziyyətlərdə tələbələrin davranışlarını qiymətləndirmək üçün xüsusi təlim görmüş aktyor/aktrissalar istifadə edilə bilər. Köməkçi personal bütün texnoloji cihazların fasiləsiz işləməsini təmin etməkdə əsas rol oynayır.

Materiallar və sənədləşdirmə

Hər bir stansiya üçün müvafiq materiallar hazırlanmalıdır ki, bu da dəyərlandiricilərin tələbələrin hərəkətlərini qiymətləndirməsinə kömək edir. Bununla yanaşı stansiyalar üçün ssenarilər hazırlanmalıdır ki, bunlar vəziyyətin təsvirini, tələbələrin gözlənilən hərəkətlərini və yerinə yetirməli olduqları məqsəd və vəzifələri əhatə etməlidir. Qiymətləndirmə vərəqləri hər bir dəyərlandirici tərəfindən tələbənin fəaliyyətini meyarlar əsasında qiymətləndirilməsi məqsədilə istifadə olunur. Bu vərəqlərdə qiymətləndirmə meyarları və şərhlər üçün sahələr olmalıdır. Qiymətləndirmə vərəqlərinin aydın olması və hər bir tapşırığın icrasını obyektiv şəkildə qiymətləndirməyə imkan verməsi vacibdir. Həm tələbələrə, həm də dəyərlandiricilərə aydın təlimatlar verilməlidir. Bu, qarışıqlığı aradan qaldırmağa və bütün iştirakçıların eyni standartlara riayət etmələrini təmin etməyə kömək edəcəkdir.

Prosesin təşkili tərəfi

Vaxtın və yerdəyişmə planının düzgün təşkili OSKİ-nin keçirilməsində mühüm rol oynayır. Vaxtın planlaşdırılması vacibdir, hər bir stansiyaya ayrılacaq vaxt və stansiyalar arasında fasilələr əvvəlcədən müəyyən edilməlidir. Ümumiyyətlə, ədəbiyyatlarda hər bir stansiyaya 5-10 dəqiqə ayrılması məsləhət görülür ki, bu da öz növbəsində tələbələrin bacarıqlarını nümayiş etdirməsinə və imtahan prosesinin uzanmadan başa çatmasına şərait yaradır. Tələbələrin stansiyalar arasında necə hərəkət edəcəyini planlaşdırmaq və onların dəyişməsi üçün vaxtın düzgün təyin edilməsində vacibdir.

Təhlükəsizlik və etik tələblər

OSKİ-nin keçirilməsi zamanı təhlükəsizlik və etik standartlara riayət edilməlidir. Məxfilik böyük əhəmiyyət kəsb edir, kameralar və digər qeydiyyat vasitələri istifadə edilərkən tələbələrin məlumatlarının məxfiliyinə diqqət yetirilməlidir. Tələbələrə

onların fəaliyyətlərinin qeyd ediləcəyi barədə məlumat verilməli və onlardan bu barədə razılıq alınmalıdır. Fövqəladə vəziyyətlər üçün bir plan hazırlanmalı, məsələn, təcili tibbi hallar və ya texniki nasazlıqlar baş verərsə, buna uyğun olaraq tədbirlər görülməlidir. Qeyd edilən tədbirlər riskləri minimuma endirməyə və imtahan iştirakçılarının təhlükəsizliyini təmin etməyə kömək olacaqdır.

Rəy bildirmə və nəticələrin təhlili

İmtahan bitdikdən sonra, əgər nəzərdə tutulubsa, tələbələrə uyğun rəyin bildirilməsi və nəticələrin təhlil edilməsi imtahanın öyrədici təsir göstərməsinə zəmin yaradır. Belə ki, rəy bildirmə zamanı tələbələrə öz hərəkətləri haqqında konkret şərhlərin təqdim edilməsi, onların gələcəkdə bu bacarıqları inkişaf etdirməsinə kömək edəcəkdir. Nəticələrin təhlili imtahanın sistemli şəkildə qiymətləndirilməsini təmin edəcək və tələbələrin güclü və zəif tərəflərini müəyyən etməyə kömək edəcəkdir. Bu, həmçinin təhsil prosesində təkmilləşdirmələr aparmaq üçün vacib sahələri aşkar etməyə də imkan verəcəkdir.

OSKİ üçün ssenarilərin hazırlanması

Standartlaşdırılmanın və effektivliyin təmini üçün diqqətçəkən məqamlardan biri də OSKİ stansiyalarında uyğun ssenarilərin hazırlanmasıdır.

Ssenarilərin məqsədləri və vəzifələri.

Ssenariləri hazırlamadan əvvəl tələbələrin hansı bacarıq və bilikləri nümayiş etdirməli olduğunu dəqiq müəyyənləşdirmək vacibdir. Hər bir ssenari xüsusi bir klinik sərişənin qiymətləndirilməsinə yönəlməlidir, məsələn:

- Diaqnostika
- Tibbi prosedurların icrası
- Xəstə ilə ünsiyyət
- Real tibbi praktika üzrə problem həll etmə bacarığı

Ssenarilər tələbələrin öz peşə fəaliyyətlərində qarşılaşa biləcəyi real klinik vəziyyətləri əks etdirməlidir. Məsələn, bu təcili vəziyyət, ambulator xəstə qəbul etmə və ya tibbi prosedurun icrası ola bilər.

1. Ssenarinin strukturu

Klinik situasiyanın təsviri: Hər bir ssenari klinik vəziyyətin qısa təsviri ilə başlamalıdır. Bu təsvir aşağıdakıları əhatə etməlidir:

- ❖ Xəstənin məlumatları (yaş, cins, tibbi tarixçə);
- ❖ Xəstənin şikayətləri;
- ❖ Tələbələrə nə etmələri ilə bağlı göstərişlər (məsələn, fiziki müayinə aparmaq, anamnez toplamaq, analizlər təyin etmək);

İştirakçıların rolları: Ssenaridə həm tələbələrin, həm də dəyərləndiricilərin yerinə yetirəcəyi rollar aydın şəkildə müəyyən edilməlidir. Məsələn:

- ❖ Tələbə: Xəstə ilə ünsiyyət qurmalı olan həkim, tibb bacısı və ya digər tibb mütəxəssisi;
- ❖ Dəyərləndirici: Tələbənin hərəkətlərini qiymətləndirən şəxs;

Gözlənilən hərəkətlər: Hər bir ssenari üçün tələbənin nələrlə etməli olduğu dəqiq şəkildə qeyd edilməlidir. Bu ola bilər:

- ❖ Xəstənin vəziyyətinin qiymətləndirilməsi;
- ❖ Müəyyən bir prosedurun icrası (məsələn, qan təzyiqinin ölçülməsi);
- ❖ Xəstəyə diaqnozun və müalicə addımlarının izah edilməsi;

2. Qiymətləndirmə metodları

Hər bir ssenaridə qiymətləndirmə meyarları dəqiq müəyyən edilməlidir. Məsələn:

- Kliniki sərişələr: diaqnozun düzgünlüyü, test nəticələrinin düzgün şərh edilməsi və xəstənin vəziyyətinin qiymətləndirilməsi bacarığı.
- Ünsiyyət bacarıqları: Tələbənin xəstə ilə effektiv ünsiyyət qurma bacarığı, tibbi məsələləri izah etmə və şikayətləri dinləmə qabiliyyəti.
- Problem həlli: Mövcud məlumatlara əsaslanaraq qərar vermək bacarığı, eləcə də qeyri-müəyyənlik şəraitində düzgün hərəkət etmə qabiliyyəti.

Qiymətləndirmə üçün RACS (Rubric for Assessing Clinical Skills) kimi şkalardan istifadə edilə bilər, bunlar sərişənin əsas aspektlərini ətraflı izah edərək, tapşırıqların yerinə yetirilməsini obyektiv şəkildə qiymətləndirməyə imkan verir.

3. Ssenari nümunələri

Ssenari 1: Kəskin sinə ağrısı olan xəstənin qiymətləndirilməsi

Məqsəd: Tələbə anamnez toplamalı, fiziki müayinə aparmalı, lazım olan testləri (məsələn, EKG) istəməli və diaqnoz təyin etməlidir (məsələn, ürək tutması).

Gözlənilən hərəkətlər: Xəstənin müayinəsi, əlavə tədqiqatların istənilməsi, xəstəyə ağrının mümkün səbəblərinin izah edilməsi və növbəti addımların izah edilməsi.

Qiymətləndirmə meyarları: Ünsiyyət bacarıqları, diaqnozun düzgünlüyü, stress altında işləmə qabiliyyəti.

Ssenari 2: Travmalı şəxsə təcili yardım göstərilməsi

Məqsəd: Tələbə travma zamanı (məsələn, sümük sınıqları) təcili yardım göstərmə bacarığını nümayiş etdirməlidir.

Gözlənilən hərəkətlər: Xəstənin vəziyyətinin qiymətləndirilməsi, ilkin ağrıkəsici tətbiqi.

Qiymətləndirmə meyarları: İlk yardım bacarıqları, vəziyyətin tez dəyərləndirilməsi qabiliyyəti.

4. Rəy bildirmə və bacarıqların inkişafı

Rəy bildirmə tədris prosesinin mühüm elementidir. Ssenarilərin yerinə yetirilməsindən sonra dəyərləndiricilər tələbəyə konstruktiv rəy verməlidir, bu isə güclü tərəfləri və inkişaf etdirilməli sahələri göstərməlidir. Tələbələr öz bacarıqlarını necə inkişaf etdirə biləcəklərini və gələcəkdə nə etməli olduqlarını aydın başa düşməlidirlər.

Rəy bildirmə aşağıdakılara əsaslanmalıdır:

- ✓ Konkret və faktlara əsaslanmalıdır: Məsələn, "Siz xəstə ilə pis ünsiyyət qurdunuz" deməkdənsə, "Siz açıq suallar vermədiniz, bu da anamnezin toplanmasını çətinləşdirdi" demək lazımdır.
- ✓ Dəstəkləyici və motivasiyaedici olmalıdır: Tələbələr öz bacarıqlarını inkişaf etdirə biləcəklərini və bunu necə edəcəklərini hiss etməlidirlər.

Beləliklə, rəy bildirmə OSKİ imtahanı qiymətləndirmə prosesinin ayrılmaz hissəsidir. Bu, tələbələrə öz güclü və zəif tərəflərini anlamağa və lazımı bacarıqları inkişaf etdirməyə imkan verməkdə mühüm bir rol oynayır. OSKİ imtahanından sonra tələbələrə rəy bildirmə əsasən iki formada təqdim olunur:

- ✓ Birbaşa verilən rəy (formativ): bu, tələbəyə tapşırığı yerinə yetirdikdən dərhal sonra təqdim edilir, tələbəyə dərhal nəyi düzgün yerinə yetirdiyini və hansını təkmilləşdirməli olduğunu anlamağa imkan verir. Məsələn: "Siz fiziki müayinəni düzgün apardınız, auskultasiya texnikasına isə daha çox diqqət yetirməlisiniz."
- ✓ Ümumi imtahan nəticələri üzrə (summativ) verilən rəy: İmtahanın sonunda tələbə yerinə yetirilən bütün stansiyalar üzrə ətraflı qiymətləndirmə və gələcək təlim və inkişaf üçün tövsiyələr alır. Bu növ rəy adətən yazılı formada təqdim olunur.

Dəyərləndiricilər üçün tövsiyələr

OSKİ imtahanlarının uğurla keçirilməsi üçün müəllimlər bir neçə vacib tövsiyəyə riayət etməlidirlər:

- Müxtəlif klinik sahələrdə tələbələrin bacarıqlarını nümayiş etdirmələri üçün fərqli ssenarilər hazırlayın.
- Qiymətləndirmə standartlarına riayət edin, beləliklə, imtahanların obyektivliyini təmin etmiş olacaqsınız. Daha real ssenarilər yaratmaq üçün müasir texnologiyalardan, məsələn, video və simulyasiyalardan istifadə edin.
- Tələbələrlə kifayət qədər hazırlıq edin, beləliklə, bütün iştirakçılar öz rollarını və qiymətləndirmə standartlarını biləcəklər.
- Hər bir ssenari real klinik vəziyyətləri əks etdirməli və tələbələrin nümayiş etdirməli olduğu əsas bacarıqları qiymətləndirməlidir.

Təklif olunan tövsiyələrə əsaslanaraq, müəllimlər effektiv və obyektiv imtahanlar hazırlaya bilər ki, bu da tibb təhsilinin inkişafına və yüksək ixtisaslı mütəxəssislərin yetişdirilməsinə kömək edəcəkdir.

Qiymətləndirmə prosesinin obyektivliyini və standartlaşdırılmasını təmin etmək üçün dəqiq müəyyən edilmiş qiymətləndirmə meyarları istifadə edilir. Bu meyarlar dəyərləndiricilərə tələbələrin peşə bacarıqlarının müxtəlif aspektlərini ardıcıl və obyektiv şəkildə qiymətləndirməyə imkan verir.

OSKİ qiymətləndirmə meyarları bir neçə kateqoriyaya bölünür, bunlar texniki, ünsiyyət bacarıqlarını, eləcə də klinik qərar qəbul etmə bacarığını əhatə edir.

Texniki bacarıqlar

Texniki bacarıqların qiymətləndirilməsi bir neçə əsas aspekti əhatə edir ki, bunlar tibbi prosedurların təhlükəsiz və düzgün icrasını təmin edir:

Təhlükəsizlik: Tələbə tibbi alətlərin və avadanlıqların düzgün istifadə edildiyini nümayiş etdirməli, bütün ehtiyat tədbirlərinə riayət etməli, o cümlədən antiseptika qaydalarına əməl etməklə infeksiyaların qarşısının alınmasına diqqət etməlidir. Məsələn, invaziv prosedurların icrası zamanı alətlərin düzgün işlənməsi və xəstənin vəziyyətinin izlənməsi vacibdir.

Düzgün icra: Hər bir prosedur mərhələsi müəyyən edilmiş standartlara uyğun şəkildə yerinə yetirilməlidir. Məsələn, arterial təzyiq ölçülərkən manjetin düzgün yerləşdirilməsi və əldə edilən məlumatların düzgün şərh edilməsi vacibdir.

Vaxtın idarə edilməsi: Tələbə prosedurun bütün mərhələlərini verilən vaxt intervalında yerinə yetirmək üçün vaxtı səmərəli şəkildə bölməli və kritik əhəmiyyətə malik addımları atlamamalıdır.

Ünsiyyət bacarıqları

Ünsiyyət bacarıqları tibbi praktika baxımından mühüm rol oynayır, çünki xəstənin etibarını və xidmətin keyfiyyətini müəyyən edir. Bu bacarıqların qiymətləndirilməsi bir neçə vacib komponenti əhatə edir:

Ünsiyyət qurma: Tələbə xəstə ilə etibarlı münasibətlər qurma qabiliyyətini göstərməli, empatiya və xəstənin emosional və psixoloji ehtiyaclarına diqqət yetirməlidir.

Prosesin izahı: Tələbə xəstəyə vəziyyəti və planlaşdırılan müalicə barədə məlumatı aydın və sadə şəkildə izah etməli, sadə və başa düşülən dildən istifadə etməlidir.

Aktiv dinləmə: Tələbə xəstəni diqqətlə dinləməli, onun narahatlıqlarını nəzərə almalı, xəstənin suallarına uyğun cavablar verməlidir.

Klinik qərar qəbul etmə

Tələbənin klinik qərar qəbul etmə bacarığının qiymətləndirilməsi aşağıdakı aspektləri əhatə edir:

Klinik qiymətləndirmə: Tələbə klinik vəziyyəti qiymətləndirmək, düzgün diaqnoz qoymaq və uyğun müalicə planını seçmək qabiliyyətini nümayiş etdirməlidir.

Problemlərin həlli: Stressli vəziyyətlərdə və ya tam məlumatın olmadığı halda, tələbə xəstənin maraqlarını nəzərə alaraq və təhlükəsizliyi təmin edərək əsaslı qərarlar qəbul etmə qabiliyyətini göstərməlidir.

Tələbələrin OSKİ-də bacarıqlarının qiymətləndirilməsi üçün istifadə olunan qiymətləndirmə vərəqləri (checklist) və qiymətləndirmə meyarları (rubriklər) onların peşəkar səriştələrini sistemli və obyektiv şəkildə qiymətləndirməyə imkan verir. Bu alətlər qiymətləndirmə prosesini standartlaşdırmağa kömək edir, subyektivliyin təsirini minimuma endirir və klinik praktikada bütün aspektlərin düzgün qiymətləndirilməsini təmin edir. Nəticədə, tələbələr öz bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün aydın tövsiyələr alır, imtahan verənlər isə tələbələrin təhsilinin müxtəlif mərhələlərindəki irəliləyişlərini obyektiv şəkildə izləyə bilirlər. Obyektivlik və standartlaşdırılmış qiymətləndirmənin təmin edilməsi məqsədilə bu imtahanda geniş şəkildə qiymətləndirmə vərəqləri və qiymətləndirmə meyarları kimi alətlərdən istifadə edilir. Bu alətlər tələbələrin qiymətləndirilməsini düzgün, ardıcıl və ədalətli şəkildə həyata keçirməyə kömək edir.

Qiymətləndirmə vərəqləri (checklist)

Qiymətləndirmə vərəqləri tələbənin müəyyən prosedur və bacarıqları yerinə yetirməsini qiymətləndirmək üçün istifadə olunan alətlərdir. Onlar icra edilməli olan addımların sırasını əhatə edir və bu addımların düzgün həyata keçirildiyini

yoxlamağa xidmət edir (Əlavə 9, 11). Hər bir addım imtahan verən tərəfindən yoxlanmalı və müəyyən bir şkala ilə qiymətləndirilməlidir (məsələn, "düzgün/yanlış"). Qiymətləndirmə vərəqləri ən çox ünsiyyət, klinik düşüncə, qərar qəbul etmə qabiliyyəti və xəstə ilə idarəetmə bacarıqlarının qiymətləndirilməsi üçün effektivdir. Bütün mərhələlər dəqiq ardıcılıqla yerinə yetirilməlidir.

Qiymətləndirmə vərəqlərinin üstünlükləri:

- ✓ Obyektivlik: hər bir hərəkətin əvvəlcədən müəyyən edilmiş meyarlara əsasən yoxlanması ilə subyektiv qərarların verilməsi minimuma enir.
- ✓ Dəqiqlik: Hər bir addım ayrıca qiymətləndirilir ki, bu da səhvlər və keçidlərin qarşısını alır.
- ✓ Standartlaşdırma: Bütün tələbələr eyni meyarlara əsasən qiymətləndirilir, bu da imtahan prosesinin məqbuluğunu (ədalətini) artırır.

Qiymətləndirmə vərəqlərinin hazırlanması:

Tədris proqramları və gündəlik dərslərdə tələbələrin istifadə etdiyi təlimat vərəqlərinə əsaslanaraq hazırlanmalıdır. Məsələn, tələbə arterial təzyiq ölçülməsini öyrənsə, bu prosesin əsas elementləri, məsələn, manjetin düzgün yerləşdirilməsi, stetoskopun düzgün istifadəsi və s. nəzərə alınmalıdır.

Qiymətləndirmə meyarları (Rubriklər)

Qiymətləndirmə vərəqlərindən (checklist) fərqli olaraq, rubriklər daha geniş və kompleks aspektləri qiymətləndirməyə imkan verir ki, bu da həm texniki, həm də qeyri-texniki bacarıqların dəyərləndirilməsində istifadə edilə bilər (Əlavə 12). Rubriklər tapşırığın icrasını minimumdan maksimum səviyyəyə qədər qiymətləndirir ki, bu da tələbənin fərqli bacarıq səviyyələrini daha elastik şəkildə nəzərə almağa imkan verir.

Rubrik tələbənin xəstə ilə ünsiyyət qurma qabiliyyətini qiymətləndirə bilər. Tapşırığın icrası səviyyəsinə əsasən tələbə müxtəlif qiymətlər ala bilər: başlanğıc səviyyəsi - tələbə pasiyentlə əminliklə əlaqə qurmur, irəli səviyyələrdə isə tələbələr empatiya quraraq əminliklə aydın şəkildə xəstə ilə ünsiyyət qurmağa çalışır. Məsələn, xəstə ilə ünsiyyəti qiymətləndirən qiymətləndirmə meyarlarında aşağıdakı səviyyələr ola bilər:

- Zəif səviyyə: Tələbə xəstə ilə danışmağa başlayır, lakin bunu əmin olmadan və empatiya göstərmədən edir.
- Orta səviyyə: Tələbə əminliklə söhbət aparır, lakin hər zaman xəstə ilə ünsiyyətdə sadə və başa düşülən terminlərdən istifadə etmir.
- Yaxşı səviyyə: Tələbə xəstə ilə asanlıqla əlaqə qurur, empatiya göstərir və tibbi prosesin bütün aspektlərini aydın şəkildə izah edir.

Bu səviyyələr imtahan verən tələbənin xəstə ilə necə effektiv ünsiyyət qurduğunu və onun etibarlı və peşəkar münasibət qurma qabiliyyətini qiymətləndirməyə kömək edir ki, bu da klinik praktikanın mühüm bir komponentidir. Qiymətləndirmə meyarlarının bu cür səviyyələri göstərməsi və hər bir səviyyə üçün konkret nümunələr təqdim etməsi vacibdir.

Qiymətləndirmə meyarlarının üstünlükləri:

- İmkan genişliyi: kritik düşüncə və problemlərin həlli kimi daha geniş bacarıq spektrini qiymətləndirməyə imkan verir,
- Dərin qiymətləndirmə: onlar tələbənin peşəkar keyfiyyətləri haqqında dəqiq təsəvvür yaratmağa imkan verir (məsələn, onun məlumatı analiz etmək və qərar qəbul etmək qabiliyyəti),
- Subyektivliyin azalması: Qiymətləndirmə meyarları, qiymətləndirmə vərəqləri və s. qiymətləndirmənin dəqiq meyarlara əsaslanmasını təmin edir ki, bu da subyektiv faktorların təsirini minimuma endirir.

Rubriklərin hazırlanması:

Rubriklər tələbənin imtahanda nümayiş etdirməli olduğu əsas komponentlərə əsaslanmalıdır. Məsələn, klinik düşüncəni qiymətləndirmək üçün anamnez toplama, müalicə qərarının verilməsi və müalicə planının tərtibi kimi meyarlara diqqət yetirilməlidir. Bu elementlər rubrikdə aydın şəkildə göstərilməlidir.

Qiymətləndirmə vərəqlərinin və qiymətləndirmə meyarlarının müqayisəsi

- Qiymətləndirmə vərəqləri dəqiqlik və ardıcılığın qorunması önəmli olan bacarıqlarda istifadə olunur.
- Rubriklər daha çevikdir və mürəkkəb aspektləri qiymətləndirmək üçün dərəcəli qiymətləndirmə üçün istifadə oluna bilər.

Beləliklə, qiymətləndirmə vərəqləri və rubriklərin istifadəsi tələbələrin klinik bacarıqlarını hərtərəfli qiymətləndirməyə imkan verən həm texniki, həm də qeyri-texniki səriştələri əhatə edir. Bu yanaşma obyektivliyi, ədaləti və tələbənin peşəkar hazırlığının tam qiymətləndirilməsini təmin etməyə kömək edir. Qiymətləndirmə vərəqləri və rubriklərin hazırlanması tədris proqramının öyrənmə nəticələrinə əsaslanaraq həyata keçirilməlidir. Bu, qiymətləndirmənin tədris proqramına uyğun olmasını və tələbənin öyrənmə prosesində inkişaf etməli olduğu bacarıqlara yönəlməsini təmin edir.

Kriteriyaların yenidən dəyərləndirilməsinin vacibliyi

OSKİ sonrası kriteriyaların yenidən dəyərləndirilməsi, qiymətləndirmə prosesinin təkmilləşdirilməsi və gələcəkdəki təlim proseslərinin daha effektiv şəkildə idarə olunması üçün mühüm bir mərhələyə aiddir. Bu proses, yalnız tələbələrin performansını qiymətləndirmək deyil, həm də qiymətləndirmə metodlarının və meyarlarının tətbiqinin doğruluğunu təmin etmək məqsədi güdür. Yenidən dəyərləndirmə prosesinin əsas məqsədi qiymətləndirmə meyarlarının, müvafiq klinik bacarıqları və bilikləri nə qədər doğru və səmərəli şəkildə əks etdirdiyini təhlil etməkdir. Bu proses, həm də tələbələrin performansının daha ədalətli və obyektiv şəkildə qiymətləndirilməsi üçün vacibdir.

Əvvəlki performansların təhlili

Əvvəlki qiymətləndirmə nəticələri nəzərdən keçirilməli və tələbələrin ən çox çətinlik çəkdiyi stansiyalar, bacarıqlar və mövzular müəyyənəşdirilməlidir. Bu, gələcək qiymətləndirmələrdə hansı sahələrə daha çox diqqət yetirilməsi lazım olduğunu göstərir. Təkrarlanan səhvlər və uğursuz performanslar təhlil edilərək, kriteriyaların bu aspektləri əhatə edib-etmədiyi müzakirə edilməlidir.

Meyarların uyğunluğu və dəqiqliyi

Hər bir stansiya üçün təyin edilmiş qiymətləndirmə meyarları, tələbələrin konkret bacarıqlarını qiymətləndirmək üçün kifayət qədər dəqiq və aydın olmalıdır. Bunun üçün, mütəxəssislər və təcrübəli həkimlər tərəfindən mövcud meyarlar təhlil edilməli və lazım gəldikdə yenilənməlidir. Meyarların müəyyən edilməsi zamanı həm nəzəri, həm də praktiki bacarıqların balanslaşdırılması vacibdir.

Kriteriyaların yaradılmasında yeni yanaşmaların tətbiqi

OSKİ sonrası kriteriyaların yenidən dəyərləndirilməsi prosesi, yalnız mövcud metodların nəzərdən keçirilməsi ilə bitməməlidir. Eyni zamanda, yeni yanaşmalar və müasir qiymətləndirmə metodları da nəzərə alınmalıdır. Bu, təkcə tələbələrin klinik bacarıqlarını deyil, həm də onların ünsiyyət və professional sahələrdəki bacarıqlarını qiymətləndirmək üçün yeni qiymətləndirmə vasitələrinin inkişafına təşviq edir.

Əldə edilən məlumatların təhlili

Yenidən dəyərləndirmə zamanı yığılmış məlumatlar, həm tələbələrin fərdi, həm də qrup nəticələrini təhlil etmək üçün istifadə edilməlidir. Bu məlumatlar əsasında meyarlar daha da optimallaşdırılmalı, tədris proqramları bu məlumatlara uyğun olaraq yenilənməlidir. Kriteriyaların yenidən dəyərləndirilməsi yalnız qiymətləndirmə metodlarının təkmilləşdirilməsi ilə məhdudlaşmır. Bu proses, həmçinin tələbələrin gələcək klinik təcrübələrini yaxşılaşdırmağa yönələn bir vasitə kimi istifadə olunur. Dəyərləndirmənin düzgün aparılması, həm tələbələrin peşəkar inkişafını dəstəkləyir, həm də tədris prosesinin effektivliyini artırır.

Cədvəl 1. OSKİ stansiyasının hazırlanması üçün şablon

Bölmə	Açıqlama
1. Stansiyanın adı	Tapşırığın mahiyyətini əks etdirən qısa və aydın ad yazılmalıdır. <i>Nümunə:</i> "Ürəyin müayinəsi"
2. Stansiyanın məqsədi	Hansı klinik səriştə qiymətləndirilir? <i>Nümunələr:</i> - Ürəyin auskultasiyasını aparmaq - Nəticələrin şərhini vermək - Pasiyentlə effektiv ünsiyyət qurmaq
3. Tələbə üçün təlimat	Qısa, aydın və maksimum 3–4 cümləlik formada verilməlidir. <i>Nümunə:</i> Siz qəbulda olan həkimsiniz. Döş qəfəsində ağrılardan şikayət edən pasiyenti müayinə edin. Ürəyin auskultasiya müayinəsini aparın. Nəticəni xəstəyə izah edin.
4. Dəyərləndirici üçün təlimat	Təlimatda dəyərləndiricinin rolu, müşahidə edilən davranışlar və qiymətləndirmə prosesi əks olunmalıdır. <i>Nümunə:</i> - Müayinənin mərhələlərinə əməl olunmasını izləyir - Qiymətləndirmə üçün standart rəhbərlikdən istifadə edir - Əgər ssenaridə nəzərdə tutulmayıbsa, müdaxilə etmir
5. Xəstənin xüsusiyyətləri	Xəstənin növü: real / SX / sağlam könüllü / maniken. <i>Nümunə:</i> - Növ: Simulə xəstə - Cins: Kişi - Yaş: 55 yaş - Klinik rolu: Stenokardiya simptomlarını təqlid edir, narahatlıq hissi göstərir
6. Simulə xəstə üçün ssenari	<i>Nümunə:</i> "Gəzərkən döş qəfəsində ağrı hiss edirsiniz. Özünüzdü narahat hiss edirsiniz. Əgər həkim sakit və anlaşılan tərzdə danışdırsa, siz də sakitləşirsiniz. Əgər həkim kobud və qeyri-peşəkar davranırsa, siz ehtiyatlı və soyuq münasibət göstərsiniz."
7. Lazımi avadanlıqlar	- Müayinə masası - Stetoskop - Sfigmomanometr - Taymer - Qiymətləndirmə vərəqi
8. Qiymətləndirmə meyarları	Əlavə şəkildə təqdim edilir və ya ayrıca vərəqdə cədvəl formasında verilir. <i>Nümunə:</i> Qiymətləndirmə vərəqi (chek-list)
9. Stansiyanın müddəti	Vaxt: 7 dəqiqə (tapşırığın yerinə yetirilməsi və keçid daxil olmaqla)
10. Xüsusi göstərişlər	Məsələn: videomüşahidə, məxfilik tələbləri, təhlükəsizlik tədbirləri. <i>Nümunə:</i> - Pasiyent videomüşahidə barədə məlumatlandırılıb - Fərdi qoruyucu vasitələrdən istifadə olunur - Hər tələbədən sonra avadanlıqlar dezinfeksiya olunur

BÖLMƏ 2

PRAKTİK BACARIQLARIN
QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

Praktik bacarıqların qiymətləndirilməsi

Tibb təhsilində texniki bacarıqların məqsədyönlü şəkildə inkişaf etdirilməsi və etibarlı şəkildə qiymətləndirilməsi üçün **praktik simulyasiya** mühüm təlim mühitidir. **Obyektiv Strukturlaşdırılmış Praktiki İmtahan (OSPI)** — təhsilənlərin **kliniki bacarıqlara hazırlıq səviyyəsini** və **praktiki vərdisləri** qiymətləndirmək məqsədilə strukturlaşdırılmış və standartlaşdırılmış şəraitdə aparılan imtahan növüdür. OSPI, xüsusilə **preklinik mərhələdə** real pasiyentlə təmasdan əvvəl tələbələrin **təhlükəsiz və nəzarət olunan mühitdə** praktiki bacarıqlarını nümayiş etdirmələrinə imkan yaradır.

Bu qiymətləndirmə formatında əsas diqqət **məhsuldar motor və texniki fəaliyyətlərin icrasına** yönəlib. Tələbələr manekenlər, proseduralar trenajorları və digər təlim avadanlıqları üzərində aşağıdakı bacarıqları nümayiş etdirirlər:

- o Anamnez toplama;
- o Xəstə müayinəsi;
- o Dərman hazırlanması və tətbiqi;
- o Steril sahənin yaradılması;
- o Əl gigiyenası və dezinfeksiya texnikaları;
- o Laborator nəticələrin interpretasiyası;
- o Bacarıqların tətbiqi;
- o Xəstənin təlimatlandırılması;
- o Müalicə planının təyini;
- o Kliniki fikir yürütmə;
- o Qərar vermə;
- o Açıq uclu, qısa cavablı sualları vermək.

OSPI – nin üstünlükləri:

- Obyektiv, etibarlı və diskriminativ imtahanıdır;
- Bütün tələbələr eyni, standartlaşdırılmış tapşırıqları icra edirlər;
- Öyrənmə sahələrinin geniş spektrini əhatə edir;
- Qısa zamanda ünsiyyət və tətbiqetmə bacarıqlarını dəyərləndirməyə imkan verir;
- İmtahanın məzmunu və çətinlik dərəcəsi dəyərləndiricilər tərəfindən kontrol edilə bilər;
- Tələbənin öyrənməsi haqqında əsaslı məlumat verir;
- Tələbənin analitik düşünmə bacarıqlarını yoxlamağa imkan verir;
- Təşkil etmək asandır;
- Sual bankı yaradıla bilər;
- Qısa zamanda geniş tələbə sayı imtahan edilə bilər.

OSPI-nin üstünlüklərindən biri də **təkrarlana bilən və öyrədici sınaq mühitinin olmasıdır**. Bu şəraitdə edilən səhvlər real klinik risk yaratmır, lakin tələbənin hazır olub-olmadığını təhlükəsiz şəkildə üzə çıxarır. Bu cür imtahanlar xüsusilə **dəqiqlik tələb edən prosedurların, zaman baxımından həssas tapşırıqların** və **pəşəkar davranışların** təhlili üçün əvəzolunmaz alətə çevrilir.

Bununla yanaşı OSPİ-nin **çatışmayan cəhətləri** də mövcuddur:

- Öncədən imtahanın planlanması aparılmalıdır;
- Maddi – texniki baza təmin edilməlidir;
- Hər stansiya üçün, tələbənin bacarığını qiymətləndirə biləcək tapşırıqlar hazırlanmalıdır.

Praktik simulyasiyada qiymətləndirmənin formaları OSPİ daxilində müxtəlif ola bilər:

- **Məqsədyönlü tapşırıqlar** (məsələn, dərman dozasının hazırlanması),
- **Real vaxtda performans qiymətləndirilməsi** (məsələn, inyeksiya texnikası),
- **Mətn və ya vizual əsaslı tapşırıqlar** (məsələn, steril sahənin planlaşdırılması),
- **Hərəkət ardıcılığına əsaslanan ssenarilər** (checklist və ya rubrikələrlə qiymətləndirilən).

OSPİ qiymətləndirməsində əsas **dəyərləndirmə prinsipləri** bunlardır:

- strukturlaşdırılmış tapşırığın quruluşu;
- fiziki və texniki etibarlılığın təmin edilməsi;
- dəyərləndiricilərin obyektivliyi və təlim görməsi;
- təkrarlanırlıq və təhlükəsizlik prinsipləri.

Mühüm olan odur ki, praktiki bacarıqların qiymətləndirilməsi yalnız prosedurun yerinə yetirilib-yetirilmədiyini deyil, həm də ardıcılıq, texniki dəqiqlik, vaxtın idarə olunması və infeksiyadan qorunma prinsiplərinə riayət edilmə səviyyəsini də ölçür.

OSPİ sistemində qiymətləndirmənin **standartlaşdırılması** və **meyarlara əsaslanması** tələbənin performansını daha obyektiv şəkildə təhlil etməyə imkan verir. Bütün bu göstəricilər əsasında tələbə həm **formativ rəy**, həm də **summativ nəticə** alır, bu isə onun gələcək klinik mərhələyə keçidini dəstəkləyən mühüm addımdır.

OSPİ nədir?

OSPİ 1979-cu ildə Harden tərəfindən xarakterizə edilmiş OSKİ-nin daha genişləndirilmiş formasıdır və ilk dəfə 1986-cı ildə Nayar tərəfindən psixologiya kursunda tələbələrin praktik bacarıqlarını qiymətləndirmək üçün təklif edilmişdir.

Tibb təhsilində preklinik dövr üçün etibarlı qiymətləndirmə vasitəsi kimi OSPİ istifadə edilməsi nəzəri və təməl fənnlərin qiymətləndirilməsində əvəz edilməzdir. OSKİ-dən fərqli olaraq, burada əsas diqqət tələbələrin texniki və prosedural bacarıqlarına yönəlik, yeni praktik sənədlərin nümayişinə və ölçülməsinə fokuslanır.

Müxtəlif sənədlərin və onlara uyğun qiymətləndirmə və dəyərləndirmə üsullarının təsvir edildiyi Miller piramidasının “bilir” və “necə olduğunu bilir” səviyyələri kognitiv bilik sahəsinə uyğundur ki, bu sahə çox seçimli test imtahanları ilə dəyərləndirilir. OSPİ isə bu piramidanın “necə edildiyini göstərir” mərhələsinə uyğundur. Beləliklə, OSPİ klassik şifahi imtahanlara görə daha obyektiv, təhsilalanın praktik biliyini və bacarığını dəyərləndirməyə imkan verən, bilən tələbə ilə bilməyən tələbəni daha yaxşı fərqləndirən, tələbənin qazanmalı olduğu bilik, bacarıq və

davranışı hansı səviyyədə mənimsəmiş olduğunu müəyyən edə bilən qiymətləndirmə növüdür.

Tələbələrin OSPİ imtahanına hazırlığı

Tibb təhsili sistemində praktiki bacarıqların obyektiv və standartlaşdırılmış şəkildə qiymətləndirilməsi məqsədilə tətbiq edilən OSPİ tələbələrin real klinik mühitə keçidə hazır olub-olmadığını ölçən mühüm vasitələrdən biridir. OSPİ-nin uğurla həyata keçirilməsi və tələbələrin yüksək nəticə göstərməsi üçün hazırlıq prosesi məqsədyönlü, mərhələli və sistemli şəkildə planlaşdırılmalıdır. Bu hazırlıq həm bilik əsaslı nəzəri baza, həm də təkrarlana bilən təlimlər üzərində qurulan praktiki təcrübə ilə təmin olunmalıdır.

Nəzəri hazırlıq

OSPİ tələbələrdən yalnız texniki bacarıqları deyil, eyni zamanda prosedurların məqsədini, ardıcılığını və təhlükəsizlik prinsiplərini də başa düşməsinə tələb edir. Bu səbəbdən, nəzəri hazırlıq mərhələsi tələbələrin hər bir prosedurun elmi əsaslarını və praktik tətbiq şərtlərini mənimsəməsinə yönəldilir.

Bu mərhələdə əsas diqqət aşağıdakı aspektlərə yönəldilir:

- **Tibbi texnologiyaların və alətlərin təyinatı:** Hər bir praktik bacarıqda istifadə olunan material və avadanlığın funksiyası və düzgün istifadəsi barədə biliklər öyrədilir.
- **Aseptik texnikalar və infeksiyadan qorunma prinsipləri:** Tələbələr aseptik davranış qaydalarını, müvafiq sterilizasiya və dezinfeksiya prosedurlarını nəzəri cəhətdən mənimsəməlidirlər.
- **Prosedur ardıcılığının izahı:** Hər bir bacarıq (məsələn, dərman hazırlanması, şpris istifadəsi və s.) üçün konkret addımlar və qərarvermə meyarları əzbərlənmiş, başa düşülür və əsaslandırılır.
- **Etibarlı və təhlükəsiz praktik davranışın əsasları:** İnvaziv müdaxilələrin riskləri və qarşısının alınması yolları barədə məlumatlandırma aparılır.

Praktiki hazırlıq

Praktiki hazırlıq tələbələrin texniki bacarıqları **təhlükəsiz və təkrarlana bilən təlim mühitində** yerinə yetirməsi ilə formalaşır. Bu mərhələdə məqsəd, hər bir tələbənin minimal səriştə səviyyəsinə çatması və özünə inamının artırılmasıdır.

Praktiki hazırlıq aşağıdakı komponentləri əhatə edir:

- **Simulyasiya avadanlıqları üzərində təlim:** Şprislərlə işləmə, dərman dozasının hazırlanması, steril sahənin yaradılması, vena daxilinə müdaxilə və digər prosedurlar manikenlər üzərində çoxsaylı təkrarlarla məşq olunur.
- **Tapşırıq əsaslı stansiya məşqləri:** Tələbələrə konkret prosedur tapşırıqları verilir və bu tapşırıqlar stansiya formatında yerinə yetirilir. Hər tapşırıq ardıcıl mərhələlər üzrə qiymətləndirilir və rəy verilir.
- **Texniki səhvlərin simulyasiyası və analizi:** İmtahan zamanı edilə biləcək tipik səhvlər əvvəlcədən simulyasiya olunur və tələbələrlə birlikdə təhlil edilir.

Bu, onların səhvləri erkən mərhələdə dərk etməsinə və gələcəkdə təkrarlamamasına kömək edir.

- **Vaxt idarəetmə təlimləri:** OSPİ stansiyalarının zamanla məhdudluğunu nəzərə alaraq tələbələr qısa müddətdə tapşırığı yerinə yetirmək üçün təlim alırlar. Bu, onların təzyiq altında düzgün qərar vermə bacarığını formalaşdırır.

Təlimçilərin və dəyərləndiricilərin rolu

OSPİ-yə hazırlıq prosesində təcrübəli təhsilverənlər və simulyasiya instruktorları əsas rol oynayır. Onlar yalnız praktiki bacarıqları öyrətmir, həm də **obyektiv rəy, təhlükəsizlik vərdisləri və prosedur mədəniyyətini** aşılayırlar. Qiymətləndirmə meyarlarını əvvəlcədən tələbələrlə paylaşmaq və **formativ rəylər vermək**, öyrənmə prosesini daha şəffaf və səmərəli edir.

Tələbələrin OSPİ imtahanına məqsədyönlü şəkildə hazırlanması onların təkcə imtahan performansını deyil, həm də **gələcək klinik təcrübədə etibarlı və səriştəli davranışlarını** müəyyən edir. Nəzəri baza ilə praktik məşqlərin inteqrasiyası, düzgün rəy və sistemli təlim prosesi uğurlu nəticələrin əsas şərtidir.

OSPİ-nin təşkil prosesi

OSPİ-nin əsas prinsipləri

OSPİ-nin əsas məqsədi tələbələrin fundamental praktik bacarıqlarının obyektiv şəkildə qiymətləndirilməsi, kliniki təcrübəyə keçiddən əvvəl tələbələrin hazır olma səviyyəsinin ölçülməsi, tədris proqramı nəticələrinin praktik göstəricilərlə uyğunluğunun təmin edilməsi, təlim nəticələrinin əksik qalan aspektlərinin aşkarlanması və rəy verilməsi. OSPİ, tələbələrin praktiki biliklərini müəyyənləşdirilmiş stansiyalarda ölçən, strukturlu imtahan formatı olub, çoxsaylı praktik stansiyalardan ibarət olur. Hər bir stansiya müəyyən bir praktik bacarığın qiymətləndirilməsinə əsaslanır.

İmtahanın strukturu

Tapşırıqlar konkret və obyektiv şəkildə hazırlanır və tələbəyə isə verilmiş vaxt ərzində (adətən 2-4 dəqiqə) konkret bir texniki bacarığın nümayişi tapşırıqlır. Digər praktik imtahanlar kimi OSPİ imtahanları zamanı da tələbələr müxtəlif stansiyalarda ardıcıl şəkildə rotasiya edərək onlara verilmiş tapşırıqları yerinə yetirirlər. Bu tapşırıqlar əsasən tibbi prosedurların düzgün yerinə yetirilməsi, laborator avadanlığın tanınması, cihazlardan istifadə, infuziya hazırlığı, dərman tətbiqi, interpretativ və digər mühüm texniki bacarıqları əhatə edir. Stansiyalar həm **aktiv** (fiziki bacarıq tələb edən), həm də **passiv** (nəzəri analiz tələb edən) ola bilər.

Stansiyaların növləri

- ✓ **Prosedur stansiyaları:** Bacarığın icrası (məsələn, preparat hazırlanması, dərman qarışdırılması, eksperiment aparılması, ixtisasa uyğun tibbi cihazların tətbiqi);
- ✓ **Cavab stansiyaları:** Şəkillər, qrafiklər və ya laborator nəticələr əsasında suallara yazılı cavab verilməsi;

- ✓ **Müşahidə stansiyaları:** Video izləmək və ya nümunəyə baxaraq onu təhlil etmək;
- ✓ **İstirahət stansiyaları:** 8-10 və daha çox stansiya tətbiq ediləcəksə stansiyalar arasında istirahət stansiyaları qoyulmalıdır.

OSPİ-nin təşkili üçün alqoritm

A. Planlaşdırma mərhələsi

a) Məqsədləri müəyyən edin

- Qiymətləndiriləcək bacarıqları və bilikləri müəyyənləşdirin;
- Stansiyaların sayını və növlərini seçin (məsələn: praktiki tapşırıq, şərhətmə, şifahi sual-cavab).

b) Təşkilat komitəsi yaradın

- Mütəxəssislər, dəyərləndiricilər və texniki heyətdən ibarət komanda qurun.

c) Logistikanı planlaşdırın

- Tələbə sayı
- Hər stansiya üçün vaxt (adətən 5–10 dəqiqə)
- Stansiyaların ümumi sayı (aktiv + istirahət stansiyaları)
- Keçiriləcək yer və yerləşmə sxemi

B. Stansiyaların hazırlanması

a) Stansiya planlarını hazırlayın

- Hər stansiyada bir bacarıq yoxlanmalıdır.
- Tələbələr və dəyərləndiricilər üçün standart təlimatlar yazın.

b) Qiymətləndirmə vərəqləri (checklist) hazırlayın

- Obyektiv meyarlardan istifadə edin.
- Aydın və birmənalı olmasına diqqət edin.

c) Sınaq imtahanı keçirin (məsləhət görüldür)

- Uyğunsuzluqları və çatışmazlıqları müəyyən edin.
- Vaxt və materialları uyğunlaşdırın.

C. Resursların müəyyən edilməsi və hazırlanması

a) Materialları və avadanlıqları hazırlayın

- Modellər, alətlər, test vərəqləri və digər lazım olanlar.

b) İmtahan götürənlər və texniki heyət üçün təlim keçin

- Bərabərlik, vaxt bölgüsü və obyektivlik əsas mövzulardır.

D. İcra mərhələsi

a) Stansiyaları qurun

- Dairəvi şəkildə yerləşdirin.
- Aydın işarələyin (Stansiya 1, 2 və s.).

b) Tələbələri məlumatlandırın

- İmtahan qaydaları və vaxt məhdudiyyəti izah olunur

c) İmtahanı keçirin

- Zəng və ya signal vasitəsilə keçid zamanını bildirin.

- Vaxt və axını nəzarətdə saxlayın.
- Statistik təhlil aparın (istəyə görə).

b) Tələbələrədən imtahan haqqında rəy alın

- Bir neçə sualdan ibarət, likert şkalasına uyğun tərtib edilmiş anket sorğusu;
- OSPİ – də ən azı 4 stansiya olmalıdır; Tələbə performansının etibarlı şəkildə ölçülməsi üçün 14-18 stansiya arasında tələb olunur;
- İmtahanın etibarlılığı stansiyaların uzunluğundan çox stansiya sayında və qiymətləndirilən bacarığın sayından asılıdır;
- Müşahidəçilərin/dəyərləndiricilərin sayı azdırsa, zəruri hallarda stansiyalarda bir dəyərləndirici ola bilər;
- Stansiyaların uzunluğu 4 dəqiqə ilə 1 saat arasında ola bilər.

Dəyərləndirmə rəhbərlikləri, qiymətləndirmə vərəqləri (checklist) və ya öyrənmək üçün təlimat vərəqlərinə uyğun tərtib edilmiş rubriklər şəklində olmalıdır.

OSPİ üçün məkanın təşkilinin əsas prinsipləri

OSPİ zamanı istifadə olunan fiziki məkanın məqsədyönlü və funksional şəkildə təşkili imtahanın **dəqiqliyini, təhlükəsizliyini və obyektivliyini** birbaşa təmin edən amillərdəndir. OSPİ-də təhsilalanların texniki bacarıqları real tibbi şəraitə mümkün qədər yaxın mühitdə qiymətləndirildiyi üçün, məkanın dizaynı **tədris simulyasiyası ilə real klinik praktikaya keçid arasında körpü rolunu oynayır**. Bu baxımdan, imtahan sahəsinin düzgün təşkili həm sınağın keyfiyyətini artırır, həm də tələbələrə rahat və ardıcıl təcrübə təqdim edir.

OSPİ məkanının təşkili zamanı aşağıdakı əsas prinsiplərə riayət olunmalıdır:

1. Tədris-prosedur uyğunluğu olan stansiya quruluşu:

Hər bir praktik stansiya konkret tibbi prosedurun (məsələn, dərman hazırlanması, inyeksiya və ya steril sahənin yaradılması) texniki tələblərinə uyğun şəkildə qurulmalıdır (Əlavə 14-17). Bu, tələbənin proseduru həm mühit, həm də alət baxımından real mühitdə icra etməsinə şərait yaradır.

2. Təhlükəsiz və sərbəst hərəkət imkanlı zonalar:

OSPİ zamanı tələbələrin stansiyalar arasında düzgün rotasiyası üçün **xətti və ya dairevi planlaşdırma** tətbiq olunmalıdır. İmtahan iştirakçılarının qarşılaşmaması, gediş-gəlişin məhdudlaşdırılmaması və axınların toqquşmaması üçün keçid yolları aydın şəkildə müəyyən edilməlidir.

3. Akustik və vizual izolyasiya:

Hər stansiyada yerinə yetirilən tapşırıqların **məxfiliyinin və diqqət konsentrasiyasının qorunması** üçün otaqlar arasında səsboğucu baryerlər və ayırıcı pərdələr istifadə edilməlidir. Eyni zamanda, kənar stimulların minimuma endirilməsi məqsədilə vizual sərhədlər də nəzərə alınmalıdır.

4. Aydın işarələmə və vizual rəhbərlik:

Hər stansiya nömrələnməli, vəzifə və təlimatlar qısa və görünən formada təqdim olunmalıdır.

Hər stansiya nömrələnməli, vəzifə və təlimatlar qısa və görünən formada təqdim olunmalıdır.

Tələbələrin itki və qarışıqlıq yaşamaması üçün rəqəmsal və ya fiziki yönləndirici işarələr istifadə olunmalı, gözləmə və keçid zonaları ayrılmalıdır.

5. Avadanlıq və təchizatın funksional yerləşdirilməsi:

Hər bir stansiyada istifadə ediləcək ləvazimat (şprislər, ampullar, əlcəklər, tullantı qabları və s.) **istifadəyə əlverişli mövqedə və təhlükəsiz** şəkildə yerləşdirilməlidir. Ləvazimatların əvvəlcədən yoxlanılması və standartlara uyğun hazırlanması prosedurun ardıcılığını və təhlükəsizliyini təmin edir.

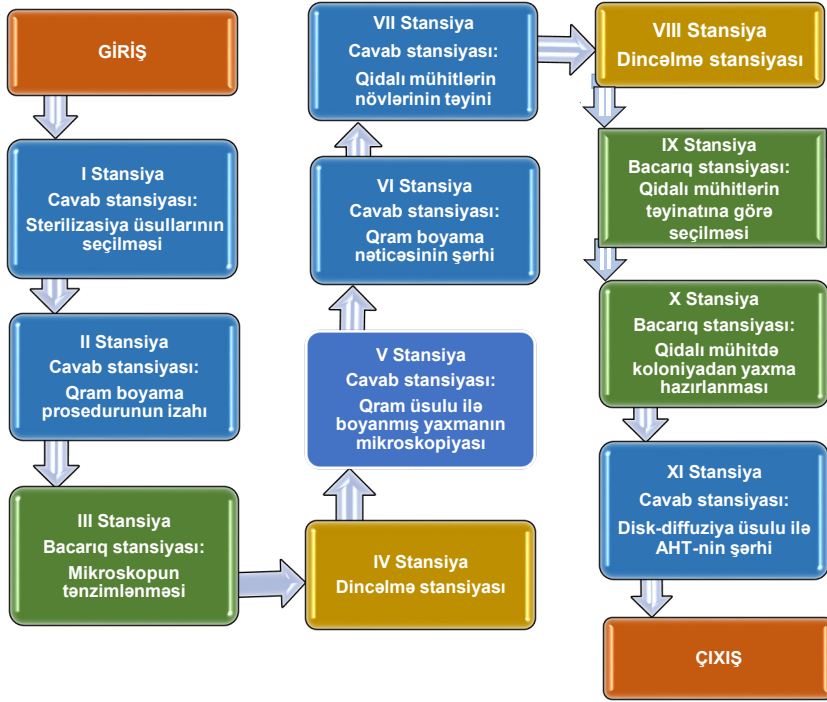
6. Fiziki imkanları məhdud olan tələbələr üçün uyğunluq:

OSPİ məkanları **bərabər iştirak imkanları yaratmaq məqsədilə inklüziv dizayn prinsiplərinə** əsaslanmalı, fiziki məhdudiyyətli tələbələr üçün **əlavə giriş yolları, oturmaq və iş səthləri** nəzərə alınmalıdır.

OSPİ imtahanının uğurla təşkili yalnız ssenari və tapşırıqlardan deyil, məkanın peşəkar planlaşdırılmasından və düzgün infrastrukturdan da asılıdır. Real, funksional və təhlükəsiz simulyasiya mühiti təhsilalanların bacarıqlarını obyektiv şəkildə nümayiş etdirməsinə, dəyərləndiriciləri isə şəffaf və sistemativ müşahidə aparmasına şərait yaradır. Bu səbəbdən, məkanın dizaynı təlimin pedaqoji məqsədləri ilə vəhdətdə planlaşdırılmalıdır.

OSPİ stansiyalarının strukturu və təchizatı

Bu qiymətləndirmə modelinin effektiv şəkildə tətbiqi üçün OSPİ stansiyalarının funksional, təhlükəsiz və standartlara uyğun şəkildə təşkili və təchizatı olduqca vacibdir (Şəkil 4).

Şəkil 4. OSPİ stansiyalarının sxemi. OSPİ stansiyaları 1-dən 11-ə qədər nömrələnmişdir. Oxlar tələbələrə OSPİ Stansiya 1-dən Stansiya 10-a qədər keçid istiqamətini göstərir. Sxemdə göstərilən 10 OSPİ stansiyasından 5-i cavab stansiyaları, 4-ü bacarıq stansiyası, qalan 2-i isə dincəlmə stansiyalarıdır. Hər OSPİ stansiyasında qiymətləndirilən mövzular sxematik şəkildə göstərilmişdir.

Stansiya növləri və onların təşkil prinsipləri

OSPİ stansiyaları əsasən **praktiki fəaliyyətin səviyyəsinə** görə aşağıdakı kimi təsnif edilir:

✓ Aktiv stansiyalar

Tələbələrə bir prosedurun və ya texniki bacarığın icrasını tələb edən stansiyalardır. Aktiv stansiyalarda simulyasiya avadanlıqları ilə birlikdə real klinik şəraiti təqlid edən materiallar yerləşdirilməlidir. Bu stansiyalar aşağıdakılar ilə təchiz edilməlidir:

- Praktik tapşırığın icrası üçün uyğun manikenlər və ya simulyatorlar (məs., venapunksiyanın icrası üçün qol modeli);

- Materialların yerləşdirilməsi üçün müvafiq səthlər (masa, tibbi araba və s.);
- Fərdi qoruyucu vasitələr və prosedur üçün tələb olunan tibbi ləvazimat;
- Prosedurun izlənməsi və qeydiyyatı üçün zamanölçən cihaz və ya vizual taymerlər;
- Müşahidə və qeydlər üçün video-nəzarət sistemi.

✓ *Analitik stansiyalar (sakit işləmə stansiyaları)*

Bu stansiyalarda tələbə fiziki fəaliyyət deyil, **praktik təfəkkür, analiz və qərarvermə bacarıqlarını** nümayiş etdirir. Buraya aşağıdakı komponentlər daxil ola bilər:

- **Yazılı və ya kompüter əsaslı klinik tapşırıqlar** (məs., dərman dozası hesablama, steril sahənin planlaşdırılması);
- **Vizual informasiya daşıyıcıları:** cədvəllər, dərman etiketləri, prosedur sxemləri;
- **Cavabların qeyd edilməsi üçün blank və ya elektron cihazlar;**
- **Erqonomik masa və stul** – tələbənin rahat işləməsi üçün.

Xüsusi simulyasiya vasitələri

OSPİ stansiyalarının effektivliyi onların təlim məqsədlərinə uyğun texniki vasitələrlə təchizatından asılıdır. Stansiyalarda texniki prosedurlar üçün yüksək etibarlılığa malik manekenlər (infuziya, inyeksiya və s.) prosedur addımlarını hissə-hissə yerinə yetirmək üçün modulyar simulyatorlar, əlçatan elektron platformalar (kompüter və planşetlər üzərindən interaktiv tapşırıqlar), virtual simulyasiya və hibrid modellər (real xəstə ilə manekenin birləşdirildiyi hallar) kimi simulyasiya resursları istifadə edilə bilər,

Köməkçi otaqlar və zonalar

OSPİ yalnız stansiyalardan ibarət deyil – onun keyfiyyətli təşkili üçün dəstəkləyici məkanlar da önəmlidir:

- İmtahandan əvvəl gözləmə otağı – tələbələrin qeydiyyatı, ilkin təlimatlar;
- Səssiz zonalar (karantin otaqları) – məlumat ötürülməsinin və təhrifin qarşısının alınması məqsədilə;
- Dəyərləndiricilər üçün otaqlar – qiymətləndirmə sənədlərinin işlənməsi və nəticələrin qeydiyyatı üçün;
- Təlimçi/instruktor və texniki heyət otaqları – prosesin idarəsi və texniki dəstək üçün;
- Material və avadanlıqların müvəqqəti saxlanması üçün logistika otaqları.

Texniki təminat və dəstək sistemləri

OSPİ-nin texniki infrastrukturunu imtahanın **axıcılığı və obyektivliyini** təmin etmək üçün aşağıdakı komponentləri əhatə etməlidir:

- Sıqnal sistemləri – stansiyaların başlama və bitmə zamanını göstərmək üçün vizual və ya səsli göstəricilər;
- Video nəzarət və qeydiyyat sistemləri – prosesin sonradan analiz olunması və obyektivlik məqsədilə;

- Yönləndirici lövhələr və məlumat panelləri – tələbələrin hərəkət marşrutunu asanlaşdırmaq üçün;
- İmtahan cədvəlləri və marşrut planları – keçid ardıcılığını və vaxt bölgüsünü göstərən vizual vasitələr.

Etik və təhlükəsizlik tələbləri

OSPİ imtahanları zamanı aşağıdakı **etik və hüquqi prinsiplərə** riayət olunmalıdır:

- İmtahan prosesi və məlumatlar məxfi saxlanmalıdır – qiymətləndirmə blankları, video qeydlər və nəticələr qorunan sistemlərdə saxlanılmalıdır;
- Tələbələrə qeydiyyat və müşahidə barədə əvvəlcədən məlumat verilməli, razılıq alınmalıdır;
- Fövqəladə hallar planı hazırlanmalıdır – texniki nasazlıq və ya tibbi təcili yardım halları üçün operativ reaksiya sistemi mövcud olmalıdır;
- Təhlükəsizlik qaydalarına uyğun ilk yardım dəsti və texniki müdaxilə vasitələri hazır saxlanılmalıdır.

Kadr təminatı və hazırlıq

OSPİ-nin səmərəli həyata keçirilməsi üçün aşağıdakı heyət üzvlərinin iştirak və hazırlığı vacibdir:

- **Dəyərləndiricilər (imtahan götürənlər):** Praktiki qiymətləndirmə vərəqləri ilə işləməyi bacarmalı və obyektivlik meyarlarını bilməlidirlər;
- **Simulyasiya təlimçiləri/instrukturlar:** Tələbələrə prosedurları öyrədən və prosesi izləyən təcrübəli heyət;
- **Köməkçi texniki personal:** Simulyatorların işləməsinə və resursların vaxtında təmin edilməsini təşkil etməlidirlər;
- **Simulə xəstə rolunu ifa edən aktyorlar**– əgər OSPİ-dən daha geniş formatda istifadə olunursa, bəzi tapşırıqlar üçün tətbiq edilə bilər.

Materiallar və sənədləşdirmə

Hər bir stansiya üçün məqsədəuyğun qiymətləndirmə vərəqləri, tapşırıq ssenariləri və təlimat blankları hazırlanmalıdır. Bu sənədlər aydın və strukturlaşdırılmış formatda yazılmış tapşırığın məqsədi, mərhələləri və gözlənilən nəticələrini, qiymətləndirmə meyarlarını (rubric və s.), rəy üçün qeyd sahələrini özündə əks etdirməlidir. Tələbələr və dəyərləndiricilər imtahandan əvvəl bu sənədlərlə tanış edilməli və eyni standartlara əsaslanan qiymətləndirmə yanaşması tətbiq olunmalıdır.

Prosesin planlaşdırılması və vaxt bölgüsü

OSPİ-nin effektiv təşkili üçün zamanın və iştirakçı axınının planlaşdırılması mütləqdir. Hər bir stansiya üçün 4–8 dəqiqəlik vaxt müəyyən olunmalıdır (ədəbiyyatda stansiyalar arası keçid müddəti 1-2 dəqiqə olaraq verilmişdir). Bu, həm texniki dəqiqliyin qorunması, həm də imtahanın ümumi ritminin pozulmaması üçün vacibdir.

Rəy bildirmə və nəticələrin analizi

İmtahan tamamlandıqdan sonra tələbəyə fərdi rəy verilməsi, onun tədris nəticələrinə birbaşa təsir göstərir. Qiymətləndirmə nəticələrinin təhlili yalnız tələbənin deyil, təlim proqramının səmərəliliyinin də qiymətləndirilməsinə imkan yaradır. Həmçinin, bu təhlillər gələcəkdə təlim strategiyalarının təkmilləşdirilməsi və stansiyaların yenidən dizaynı üçün mühüm informasiya mənbəyidir.

OSPİ-də qiymətləndirmə metodları

Qiymətləndirmə əvvəldən müəyyən olunmuş **qiymətləndirmə vərəqləri** (checklists) və **qiymətləndirmə meyarları** (rubriklər) əsasında aparılır, bu da obyektivliyi təmin edir və subyektivliyi minimuma endirir. Qiymətləndirmə aşağıdakı vasitələrlə həyata keçirilir:

- **Qiymətləndirmə vərəqləri (Checklist):** Hər bir prosedur üçün ardıcıl addımların yerinə yetirilməsi yoxlanılır.
- **Qiymətləndirmə meyarları (Rubriklər):** Tələbənin bacarıq səviyyəsi (məsələn: qeyri-kafi, qismən yetərli, yetərli, əla) üzrə dərəcələndirilir.
- **Video müşahidə:** İmtahanın obyektivliyini artırmaq üçün bəzi hallarda stansiyalar video ilə qeyd olunur.
- **Simulyatorun təhlili:** İstifadə olunan texniki cihazlardan alınan nəticələr (məsələn, infuziya həcmi, dərman çəkilişi və s.)

OSPİ-yə hazırlıq imtahan tarixindən 6-8 həftə əvvəl başlamalı, bütün işçilərin əlaqələndirilmiş fəaliyyəti olmalıdır. Çoxseçimli test imtahanı ilə sınaqdan keçirilmiş tapşırıqlar təkrarlanmamalı və tələbələr imtahandan əvvəl imtahanın gedişi və proses barədə təlimat ilə tanış olmalıdırlar.

OSPİ-nin tədris məqsədlərinə uyğun planlaşdırılması üçün matris (**blueprint**) üsulu ilə qurulmuş spesifikasiya cədvəlindən istifadə olunur (Əlavə 1, 2, 3). Bu metod fənnin təlim nəticələri (FTN) ilə imtahanın uyğunluğunu təmin edir. Belə ki, spesifikasiya cədvəlini hazırlayarkən hər bir təlim nəticəsi nəzərə alınmalı, hər stansiya və uyğun tapşırıqlar bir təlim nəticəsinə (öyrənmə hədəfi) uyğun təşkil edilməlidir.

OSPİ ilə bağlı tövsiyələr

- Stansiyalar gündəlik praktik fəaliyyətə uyğunlaşdırılmalıdır;
- Dəyərləndiricilər qiymətləndirmə meyarları ilə yaxından tanış olmalıdırlar;
- Əlavə olaraq, texniki nasazlıqlar və fəvqəladə hallar üçün ehtiyat planlar hazırlanmalıdır;
- Dəyərləndirmə zamanı obyektivliyi artırmaq üçün ikili qiymətləndirmə və ya videoanaliz istifadə edilə bilər.

Beləliklə, OSPİ və ənənəvi qiymətləndirmə üsullarını müqayisə etmiş olsaq, ənənəvi imtahanlarda əsas diqqət yalnız nəticəyə yönəlir. OSPİ isə həm prosesə, həm də nəticəyə dəyər verir. Bu yanaşma tələbənin analitik düşünmə bacarığını, əl bacarıqlarını və praktik biliklərini kompleks şəkildə ölçməyə imkan verir.

Əlavə 1. Mama-ginekologiya fənni üçün imtahan matrisi (blueprint) nümunəsi

No	Mövzu / Klinik bacarıq	Təlim nəticəsi	Qiymətləndirmə üsulu	Miller piramidasına uyğunluğu	Stansiya növü
1	Doğuş zamanı klinik qiymətləndirmə	Doğuş mərhələlərini ayırd edə və ilkin qiymətləndirmə apara bilir	Simulyasiya+ sorğu	Necə olduğunu göstərir	Aktiv (Simulə xəstə)
2	Fetal ürək döyüntüsünün dinlənilməsi və şərh	Dölnün ürək səslərini dinləyir və normal ilə patoloji səsləri ayırd edə bilir	Praktik stansiya (simulyator)	Necə olduğunu göstərir	Aktiv
3	Fiziki müayinə: qarın palpasiyası	Leopold manevrləri ilə dölnün vəziyyətini təyin edir	Praktik bacarıq	Necə olduğunu göstərir	Aktiv
4	Vaginal müayinə və servikal dilatasiya qiymətləndirilməsi	Vaginal müayinə texnikasını izah edir, dilatasiyanı qiymətləndirir	Kağız üzərində klinik ssenari	Necə olduğunu bilir	Passiv
5	Postpartum qanaxmanın səbəbləri və ilkin yanaşma	Qanaxmanın dərəcəsini qiymətləndirir və ilkin tədbirləri sadalayır	Kağız üzərində klinik ssenari	Necə olduğunu bilir	Passiv
6	Preeklampsianın tanınması və müdaxilə	Klinik ssenaridə preeklampsianı müəyyən edə və ilkin müdaxiləni təklif edə bilir	Yazılı cavab / EMQ	Necə olduğunu bilir	Passiv
7	Əsas alətlərin tanınması	Vakum, forseps və digər qinekoloji alətlərini tanıyır və istifadəsini izah edir	Əyani material + sorğu	Necə olduğunu bilir	Aktiv
8	Antenatal baxış və qeydiyyat sorğusu	Hamilə qadından ilkin məlumat toplayır və risk faktorlarını soruşur	Simulə xəstə ilə ünsiyyət	Necə olduğunu göstərir	Aktiv

Əlavə 2. Ümumi cərrahiyyə fənni üçün imtahan matrisi (blueprint) nümunəsi

No	Mövzu / Klinik bacarıq	Təlim nəticəsi	Qiymətləndirmə üsulu	Miller Piramidası	Stansiya tipi
1	Sadə dəri tikişinin qoyulması	Sadə kəsik yaraya steril şəraitdə tikiş qoymağı nümayiş etdirir	Praktik tətbiq (simulyator)	Necə olduğunu göstərir	Aktiv
2	Cərrahi alətlərin tanınması və funksiyası	Əsas alətləri (pença, bint qayçısı, skalpel və s.) tanıyır və izah edir	Real alətlərlə sorğu	Necə olduğunu bilir	Aktiv
3	Yara müayinəsi və dəyərləndirmə	Açıq yarada infeksiya əlamətlərini tanıyır, təmizləmə və sarğı planı təklif edir	Klinik ssenari + yazılı cavab	Necə olduğunu bilir	Passiv
4	Absesin drenajına klinik yanaşma	Absesin açılması ehtiyacını müəyyən edir, ilkin addımları izah edir	Kağız üzərində situasiya analizi	Necə olduğunu bilir	Passiv
5	Kateterin (sidik) yerləşdirilməsi	Kişi pasiyentə sidik kateterinin steril şəkildə qoyulmasını nümayiş etdirir	Praktik tətbiq (simulyator)	Necə olduğunu göstərir	Aktiv
6	Postoperativ xəstənin müayinəsi	Cərrahi əməliyyatdan sonrakı xəstədə əsas klinik göstəriciləri qiymətləndirir	Simulə xəstə ilə ünsiyyət	Necə olduğunu göstərir	Aktiv
7	Preoperativ məlumatlandırılmış razılıq	Pasiyentə əməliyyat öncəsi sadə və etik formada məlumat verir	Simulə xəstə ilə ünsiyyət	Necə olduğunu göstərir	Aktiv
8	Aseptik texnikanın əsasları	Əllərin cərrahi yuyulması, steril əlcək geyinmə və sahənin hazırlanmasını izah edir	Praktik bacarıq+ sorğu	Necə olduğunu göstərir	Aktiv

Əlavə 3. Fiziologiya fənni üçün imtahan matrisi (blueprint) nümunəsi

<i>Bölmə</i>	<i>Təlim nəticəsi</i>	<i>Qiymətləndirmə üsulu</i>	<i>Sual/Tapşırıq sayı</i>	<i>Miller Piramidası</i>
<i>Qanın fiziologiyası</i>	Hematokrit, hemoglobin və qan hüceyrələrinin funksiyalarını izah edə bilir	Çoxseçimli sual (ÇSS)	6	Bilir
	Qan qrupu təyini prosedurunu izah edə bilir	Qısa cavablı sual	2	Necə olduğunu bilir
<i>Ürək-damar sistemi</i>	EKG əyrisinin fazalarını izah edə və şərh edə bilir	Uyğunlaşdırma testi	4	Necə olduğunu bilir
	Qan təzyiqi ölçmə texnikasını nümayiş etdirə bilir	OSPİ stansiyası	1	Necə olduğunu göstərir
<i>Tənəffüs sistemi</i>	Tənəffüs həcmələrini və spirometrik testləri izah edə bilir	ÇSS + Şərhli sual	3	Necə olduğunu bilir
	Spirometrik ölçmə nəticələrini şərh edə bilir	Kağız üzərində klinik tapşırıq	1	Necə olduğunu göstərir
<i>Sinir sistemi</i>	Refleks qövsünün komponentlərini təsvir edə və nümunə göstərə bilir	Qapalı və açıq suallar	4	Necə olduğunu bilir/göstərir
	Patellar refleks testini yerinə yetirə bilir	OSPİ stansiyası	1	Necə olduğunu göstərir
<i>Homeostatik mexanizmlər</i>	Homeostaz anlayışını izah edə və onun pozulmalarını nümunə ilə əlaqələndirə bilir	Klinik ssenaridə yazılı cavab	1	Necə olduğunu bilir

Əlavə 4. OSKİ stansiya nümunəsi (Ümumi cərrahiyyə)

◆ **Stansiyanın adı:** Sadə tikişin qoyulması

◆ **Stansiyanın tipi:** Praktiki bacarıq (Simulyator üzərində qiymətləndirmə)

◆ **Tələbəyə veriləcək tapşırıq:**

“Pasiyentin dərisində 3 sm uzunluğunda kəsik yaranıb. Tapşırıq: yaranın steril şəraitdə qaydalara uyğun şəkildə tikilməsidir. Zəhmət olmasa, proseduru addım-addım nümayiş etdirin.”

☐ **Vaxt:** 8 dəqiqə

☐ **Stansiya avadanlıqları:**

- Tikiş simulyatoru və ya süni dəri modeli
- Steril əlcəklər
- Tikiş dəsti (iynə tutucu, pinset, qayçı və s.)
- İynə və sap
- Dezinfeksiyaedici məhlul
- Cərrahi maska və örtüklər
- Steril tampon və sarğı materialı

📁 **Qiymətləndirmə meyarları (Rubrik):**

Nö	Əməliyyat mərhələsi	Yetersiz	Qismən yetərli	Yetərli
1	Əllər düzgün yuyulur və əlcək geyinilir			
2	Tikiş sahəsi aseptik qaydada hazırlanır			
3	İynə düzgün şəkildə tikiş tutucusuna yerləşdirilir			
4	Tikiş proseduru qaydaya uyğun başlanılır (dərinin kənarından kənara)			
5	Birinci düyün qaydaya uyğun atılır və sabitlənir			
6	İkinci və üçüncü düyünlər ardıcıl, bərabər şəkildə atılır			
7	Sap düzgün şəkildə kəsilir və yara toxuması zədələnmir			
8	Yara üzərinə steril sarğı qoyulur			
9	Prosedur zamanı alət və materiallara nəzarət edilir			
10	Əməliyyat təhlükəsiz şəkildə tamamlanır			

Cəmi bal: /10

Qeyd: Cəmi balı 100% üzərindən dəyərləndirə, daha sonra faizi stansiya üçün uyğun bala çevirə bilərsiniz!

🗨 **Dəyərləndiricinin qeydləri:**

Əlavə 5. OSKİ Stansiya nümunəsi (Uşaq xəstəlikləri)

◆ **Stansiyanın adı:** Uşaqda susuzluq əlamətlərinin klinik qiymətləndirilməsi

◆ **Stansiya növü:** Simulə xəstə (aktyor) və ya maneken ilə klinik qiymətləndirmə

Tələbəyə tapşırıq (qapı məlumatı):

“12 aylıq uşaqda 2 gündür davam edən ishal və qusma şikayətləri var. Sizdən tələb olunur ki, uşağın susuzluq (dehidratasiya) dərəcəsini klinik müayinə ilə təyin edəsiniz və vəziyyətinin ağırlıq dərəcəsini müəyyənləşdirəsiniz.”

✦ **Vaxt:** 6 dəqiqə

☐ **Stansiya avadanlıqları:**

- Uşaq manekeni və ya simulə xəstə
- Stetoskop
- Sorğu forması və cavab vərəqi
- Standart klinik mühit (çarpay, masa, sakit otaq)

■ **Qiymətləndirmə meyarları (Rubrik):**

№	Əməliyyat mərhələsi	Yetersiz	Qismən yeterli	Yeterli
1	Əllər düzgün yuyulur və əlcək geyilir			
2	Uşağın ümumi vəziyyəti vizual qiymətləndirilir (aktivlik, şüur səviyyəsi)			
3	Dərinin rəngi və turqoru yoxlanılır			
4	Selikli qışaların (ağız, dodaq) nəmlilik dərəcəsi qiymətləndirilir			
5	Göz çuxurlarının dərinliyi dəyərləndirilir			
6	Nəfəs alma tezliyi və ürək döyüntüləri ölçülür			
7	Sidik ifrazı haqqında valideyndən anamnez toplanır			
8	Toplanan klinik əlamətlər əsasında susuzluq dərəcəsi (yüngül, orta, ağır) müəyyənləşdirilir			
9	Nəticə valideynə aydın və sadə dillə izah edilir			
10	Əllər düzgün yuyulur və əlcək geyilir			

Cəmi bal: /10

Qeyd: Cəmi balı 100% üzərindən dəyərləndirə, daha sonra faizi stansiya üçün uyğun bala çevirə bilərsiniz!

● **Dəyərləndiricinin qeydləri:**

■ **Nəzərdə tutulan təlim nəticələri:**

- Pediatrik xəstənin klinik dəyərləndirilməsini bacarır
- Uşaqda susuzluq əlamətlərini tanıyır və ayırd edir
- Valideynlə sadə və aydın şəkildə ünsiyyət qurur
- Klinik müşahidəyə əsaslanaraq səviyyələndirmə aparır

Əlavə 6. OSKİ Stansiya nümunəsi (Kardiologiya)

◆ **Stansiyanın adı:** Elektrokardiogrammanın (EKQ) şərhı və ilkin klinik qərar

◆ **Stansiyanın tipi:** Kağız əsaslı / vizual klinik tapşırıq + klinik qərarvermə

Tələbəyə veriləcək tapşırıq (qapı məlumatı):

“58 yaşlı kişi pasiyent sinə ağrısı şikayəti ilə təcili yardıma müraciət edib. Aşağıda pasiyentə aid EKQ nəticəsi təqdim olunur. EKQ-ni təhlil edin və ilkin diaqnozunuz, ehtimal olunan vəziyyəti və ilkin tibbi yanaşmanızı yazılı şəkildə izah edin.”

✦ **Vaxt:** 6 dəqiqə

□ **Stansiya materialları:**

- Real və ya simulyasiya olunmuş EKQ çapı (ST elevasiyalı infarkt və ya digər ritm pozuntusu)
- Klinik məlumat: yaş, cins, şikayət (məsələn: sinə ağrısı, tərləmə, nəfəs darlığı)
- Yazı vərəqi və qələm

■ **Qiymətləndirmə meyarları (Rubrik):**

No	Qiymətləndirilən bacarıq və mərhələ	Yetersiz	Qismən yeterli	Yeterli
1	EKQ lentinə strukturlaşdırılmış yanaşma ilə baxır (ritm, frekans, ox və s.)			
2	ST elevasiyası və ya ritm pozuntusunu düzgün tanıyır			
3	Kliniki məlumatı EKQ ilə əlaqələndirir			
4	İlkin ehtimal diaqnoz qoyur (məs., ST elevasiyalı MI, AF, blok və s.)			
5	Təcili müdaxilə ehtiyacını tanıyır			
6	İlkin yanaşmanı yazılı şəkildə təqdim edir			
7	Tərtibli, məntiqi və aydın cavab yazır			
8	Həyati vacib klinik dəyişiklikləri vurğulayır			
9	Təhlükəli ritm və ya infarkt hallarını fərqləndirə bilir			
10	Xəstənin dərhal daha ixtisas yönləndirilməsini təklif edir			

Cəmi bal: /10

Qeyd: Cəmi balı 100% üzərindən dəyərləndirə, daha sonra faizi stansiya üçün uyğun bala çevirə bilərsiniz!

● **Dəyərləndiricinin qeydləri:**

Təlim nəticələri:

- Tələbə EKQ-ni oxuyur
- Klinik əlamətlərlə diaqnostikanı əlaqələndirir
- Təcili hallarda ilkin qərarvermə və yanaşma göstərir

Əlavə 7. OSKİ Stansiya nümunəsi (Mama-ginekologiya)

◆ **Stansiyanın adı:** Doğuşun aktiv mərhələsində olan hamilə qadının ilkin klinik qiymətləndirilməsi

◆ **Stansiya növü:** Simulə xəstə və ya manekenlə – klinik müsahibə və ilkin qərarvermə

Tələbəyə təqdim ediləcək tapşırıq (qapı məlumatı):

“28 yaşlı qadın, ilk hamiləliyidir, 39 həftə 4 günlük hestasiya ilə doğum şöbəsinə müraciət edib. Qadın 1 saatdır sancılarının başladığını bildirir. Sizin tapşırığınız xəstəyə ilkin yanaşma aparmaq, doğuşun hansı mərhələsində olduğunu qiymətləndirmək və uyğun qərarlar verməkdir.”

✦ **Vaxt:** 8 dəqiqə

Stansiyada mövcud olan avadanlıq və materiallar:

- Simulə xəstə və ya doğuş simulyatoru (mümkün deyilsə, yazılı ssenari və kukla)
- Qeyd vərəqi və qələm
- Tibb bacısı və ya dəyərləndirici (köməkçi rolu)

📋 **Qiymətləndirmə meyarları (Rubrik):**

№	Qiymətləndirilən bacarıq və addım	Yetersiz	Qismən yetərli	Yetərli
1	Özünü təqdim edir və xəstə ilə uyğun kontakt qurur			
2	Doğuş tarixçəsini və hazırkı şikayətləri toplayır (sancıların müddəti, intervalı və s.)			
3	Dölün hərəkətləri, dölyanı maye axması, qanaxma və s. kimi risk faktorları barədə soruşur			
4	Qadının ümumi vəziyyətini və həyati göstəricilərini qiymətləndirmək zərurətini qeyd edir			
5	Dölün ürək döyüntüsünü dinləmə ehtiyacını vurğulayır (fetoskopa işarə edə bilər)			
6	Qadının qarın nahiyyəsinin palpasiya edərək kontraksiyaların gücü barədə sual verir və ya izah edir			
7	Vaginal müayinənin zəruriliyini və ehtiyatla aparılmasını qeyd edir			
8	Doğuşun aktiv mərhələsində olduğunu düzgün müəyyən edir			
9	Doğum prosesinin monitorinqinə başlanmalı olduğunu qeyd edir			
10	Qadına və ailəyə vəziyyəti aydın şəkildə izah edir və inam yaradır			

Cəmi bal: 10

Qeyd: Cəmi balı 100% üzərindən dəyərləndirə, daha sonra faizi stansiya üçün uyğun bala çevirə bilərsiniz!

Dəyərləndiricinin qeydləri:

Təlim nəticələri:

- Tələbə doğuş zamanı klinik müsahibə və ilkin qiymətləndirmə apara bilir
- Hamilə qadının təhlükəsiz doğuş üçün hazırlığını dəyərləndirir
- Dölün vəziyyətinə ilkin baxış keçirə bilir
- Tibbi qərarvermə və ünsiyyət bacarığı nümayiş etdirir

Əlavə 8. Bacarıq təlimləri üçün standart əməliyyat proseduru SƏP (TSET kafedrasına aid nümunə)

AMPUL FORMASINDAKI DƏRMANI HAZIRLAMA BACARIĞI				
Məqsəd: Ampul formasındakı dərmanı hazırlama bacarığına yiyələnmək.				
Ön Hazırlıq: Ampul formasındakı dərman, steril iynə, uyğun antiseptik maddə (%70 spirt), pambıq tampon, böyrəkşəkilli ləyən, tibbi və dəşici-kəsicilərə davamlı tullantı qutusu, qırmızı və göy torbalı tibbi tullantı qutusu				
Adı- Soyadı:		Tarix:		
ADDIMLAR	Qiymətləndirmə*			
	1	2	3	4
1. Əllərin yuyulması				
• Əllərin yuyulması bacarığının təlimat vərəqinə baxın.				
2. Dərmanın stasionar xəstə üçün təyinat vərəqi, ambulator xəstə üçün reseptlə müqayisə edilərək yoxlanması				
3. Lazımi vəsaitlərin (antiseptik hopdurulmuş və quru tampon, ampul formasında dərman, iynə) böyrəkşəkilli ləyənə yığılması				
4. Dərmanın düzgünlüyü, dərmanın və ləvazimatların son istifadə tarixi ilə ləvazimatların sterillik baxımından yoxlanması				
5. Şprisin paketinin açılma yerindən açılaraq, paketinin içində iynənin şprisin uc hissəsinə kontaminə etmədən taxılaraq böyrəkşəkilli ləyənə qoyulması				
6. Şprisin paketinin göy rəngli tullantı qutusuna atılması				
7. Dərmanın ampulun baş hissəsinə vurmaqla gövdə hissəsində qalmasının təmin edilməsi				
• Doza əskikliyinin qarşısını alır.				
8. Ampulun boynunun antiseptik maddə hopdurulmuş tamponla silindikdən qırmızı rəngli tullantı qutusuna atılması.				
9. Ampulun boynunu quru tamponla tutaraq işarəli (nöqtəli və ya xətti) hissədən baş barmaqla itələyərək ya da ampul kəsicisi ilə sürtülərək qırılması				
• Tamponla tutmaq ampul qırılarkən baş verə biləcək yaralanmalardan qoruyur.				
• Ampulu qırma əsnasında ampulun içinə şüşə qırığı düşərsə, dərmanı kontaminə etdiyi üçün ampul tullanmalı və prosesə yeni bir ampulla davam edilməlidir.				
10. Ampulun düz səth üzərinə qoyulması və ampul başının quru tamponla birlikdə dəşici-kəsicilərə davamlı tullantı qutusuna atılması				
11. Şprisi ələ götürərək iynənin qoruyucu qapağının çıxarılması				
12. Ampulun digər əlin orta və şəhadət barmaqları arasına alınması				
13. Şprisin ucundakı iynənin ampulun xarici kənarlarına dəyirdirmədən ampulun içinə salınması				
14. Ampulu tutan əlin baş və üzük barmaqları ilə şprisin gövdəsindən tutulması				
15. Passiv əl ilə ampuldakı dərmanın yavaş-yavaş şprisə çəkilməsi				
16. Şprisin gövdəsindən tutaraq iynənin ampuldan çıxarılması				
17. İstifadə edilmiş ampulun dəşici-kəsicilərə davamlı tullantı qutusuna atılması				
18. Şprisin ucundakı iynənin düz səthdə qoruyucu qapağın ucundan dəstəklənərək bağlanması				
19. Porşeni azca geri çəkərək iynənin içində qalan dərmanın gövdəyə çəkilməsi				
20. Şprisdəki havanın porşeni itələyərək çıxarılması				
21. Şprisin böyrəkşəkilli ləyənə qoyulması				
22. Çirkələnmiş ləvazimatların tibbi tullantıların idarə edilməsinə uyğun şəkildə tullanması				
23. Əllərin yuyulması				
*(0) Qeyri-kafi: Ya icra edilmədi, ya səhv icra edildi və ya ardıcılıqla icra edilmədi.				
(1) Təkmilləşdirilməli: Doğru və ardıcıl, ancaq, ya təəddüt edilərək, ya əksik, ya da kömək olunmaqla icra edildi.				
(2) Kafi: Doğru və ardıcıl, fasiləsiz və kömək olmadan icra edildi.				

Əlavə 9. Qiymətləndirmə meyarları (TSET kafedrasına aid nümunə)

Dəyərləndiricinin Adı Soyadı	İştirakçının Adı Soyadı			
AMPUL FORMASINDAKI DƏRMANI HAZIRLAMA BACARIĞININ QIYMƏTLƏNDİRMƏ CƏDVƏLİ	Çox pis	Yetersiz	Qismən yetərli	Yetərli
1. Əllərin yuyulması	0	1	2	5
2. Lazımı vəsaitlərin böyrəkşəkilli ləyəne yığılması	0	1	2	3
3. Dərmanın düzgünlüyü ilə dərman və vəsaitlərin son istifadə tarixi və vəsaitlərin sterillik baxımından kontrol edilməsi	0	1	3	8
4. Şprisin paketini açaraq iynənin şprisin uc hissəsinə taxılıb bərkidilməsi	0	1	3	6
5. Şprisin paketinin göy rəngli tullantı qutusuna atılması	0	1	2	3
6. Dərmanı ampulun gövdə hissəsinə gətirilməsi	0	1	3	6
7. Antiseptik maddə ilə hopdurulmuş tamponla boyun hissəsinin silinməsi	0	1	4	8
8. İstifadə olunmuş tamponu qırmızı rəngli tullantı qutusuna atılması	0	1	2	3
9. Ampul boyununun quru tamponla tutularaq qırılması	0	1	4	8
10. Ampulun düz səth üzərinə qoyulması və ampul başının quru tamponla birlikdə deşici-kəsicilərə davamlı tullantı qutusuna atılması	0	1	2	3
11. Ampulun digər əlin orta və şəhadət barmaqların arasına alınması	0	1	4	8
12. İynə kontaminasiya edilmədən ampuldakı dərmanın şprisə yığılması	0	1	4	8
13. İstifadə edilmiş ampulun deşici-kəsicilərə davamlı tullantı qutusuna atılması	0	1	2	3
14. İynə kontaminasiya edilmədən qoruyucu qapağın bağlanması	0	1	4	8
15. İynənin içində qalan dərmanın şprisin gövdəsinə çəkilməsi	0	1	3	6
16. Şprisdəki havanın çıxarılması	0	1	2	6
17. Şprisin böyrəkşəkilli ləyəne qoyulması	0	1	2	3
13.Əllərin yuyulması	0	1	2	5
CƏMİ				

Əlavə 10. Bacarıq təlimləri üçün standart əməliyyat proseduru SƏP (TSET kafedrasına aid nümunə)

GİGİYENA QAYDALARINA UYGUN OLARAQ ƏL YUMA BACARIĞI				
Məqsəd: Tibb işçiləri üçün tibb müəssisələrində əllərdən mikroorqanizmlərin mexaniki uzaqlaşdırılmasını təmin edəcək səviyyədə gigiyena qaydalarına uyğun olaraq əl yuma bacarığına yiyələnmək.				
Ön Hazırlıq: Su çanağı, təmiz axar su, maye sabun, kağız salfet				
Adı-Soyadı:	Tarix:			
ADDIMLAR	Qiymətləndirmə*			
	1	2	3	4
1. Əldə olan aksesuarların çıxarılması				
2. Su kranının açılması, əllərin su ilə isladılması (ilıq su olmasına üstünlük verilməsi)				
3. Ovuc içinə maye sabunun alınması				
4. Ovucların içini bir-birinə yaxşıca sürtərək sabunun əllərdə köpükləndirilməsi				
5. Bir əli digər əlin üzərinə yerləşdirərək əlin üst səthinin və barmaqalarının ovuşdurulması, hərəkətin digər əl üçün təkrar edilməsi				
6. Barmaqları bir-birinə keçirmiş vəziyyətdə ovucaların ovuşdurulması				
7. Barmaqları bir-birinə kilidləyərək barmaqarasını digər əlin ovucunun içinə sürtməklə təmizlənməsi, hərəkətin digər əl üçün təkrar edilməsi				
8. Bir əlin baş barmağını digər əlin ovucuna alıb dairəvi hərəkətlərlə ovalanması, hərəkətin digər əl üçün də təkrar edilməsi				
9. Barmaq uclarını bir yerə yığaraq digər əlin ovucuna dairəvi hərəkətlərlə sürtməklə təmizlənməsi, hərəkətin digər əl üçün təkrar edilməsi				
10. Bir əl ilə digər əlin biləyinin ovuşdurulması və hərəkətin digər əl üçün də təkrar edilməsi				
11. Əllərin su ilə yaxşıca durulanması				
12. Əllərin birdəfəlik təmiz kağız salfetlə qurudulması				
13. Su kranının birdəfəlik kağız salfetlə bağlanması və kağız salfetin tullantı qabına atılması				
* (0) Qeyri-kafi: Ya icra edilmədi, ya səhv icra edildi və ya ardıcılıqla icra edilmədi.				
(1) Təkmilləşdirilməli: Doğru və ardıcıl, ancaq, ya tərəddüt edilərək, ya əksik, ya da kömək olunmaqla icra edildi.				
(2) Kafi: Doğru və ardıcıl, fasiləsiz və kömək olmadan icra edildi.				

Əlavə 11. Qiymətləndirmə meyarları (TSET kafedrasına aid nümunə)

GİGİYENA QAYDALARINA UYGUN OLARAQ ƏL YUMA BACARIĞI QIYMƏTLƏNDİRMƏ					
Məqsəd: Tibb işçiləri üçün tibb müəssisələrində əldən mikroorqanizmlərin mexaniki uzaqlaşdırılmasını təmin edəcək səviyyədə gigiyena qaydalarına uyğun olaraq əl yuma bacarığına yiyələnmək.					
Ön Hazırlıq: Su çanağı, təmiz axar su, maye sabun, kağız salfet					
Tələbənin Adı-Soyadı:			Tarix:		
ADDIMLAR	Bacarığın icra müddəti:20-30 saniyə	Bal əmsalı	0	1	2
1. Su kranının açılması, əllərin su ilə isladılması (ılıq su olmasına üstünlük verilməsi)		x1			
2. Ovuc içinə maye sabunun alınması		x2			
3. Ovucaların içini bir-birinə yaxşıca sürterek sabunun əllərdə köpükləndirilməsi		x2			
4. Sağ əl ilə sol əlin üzərini və barmaqların bir-birinə sürtülmesi, hərəkətin digər əl üçün təkrar edilməsi		x3			
5. Əllərin içini və barmaqarası nahiyəni barmaqları bir-birinə keçirərək yaxşıca sürtülmesi		x3			
6. Barmaq arxasının digər əlin ovucunun içinə sürtülərək təmizlənməsi		x3			
7. Bir əlin baş barmağını digər əlin ovucuna alıb dairəvi hərəkətlərlə ovalamaq, hərəkətin x digər əl üçün də təkrar edilməsi		x3			
8. Dırnaqların iç səthini və barmaq uclarını digər əlin ovucuna sürtməklə təmizlənməsi (hər iki əl üçün)		x3			
9. Əllərin su ilə durulanması		x2			
10. Əllərin birdəfəlik təmiz kağız salfetlə qurudulması		x2			
11. Su kranının birdəfəlik kağız salfetlə bağlanması		x1			
Ümumi bal: 50					

Əlavə 12. Qiymətləndirmə vərəqi (checklist) (TSET kafedrasına aid nümunə)

ÜNSİYYƏT BACARIĞI QIYMƏTLƏNDİRMƏ MEYARI		
Adı-Soyadı:		
ADDIMLAR	MÜŞAHİDƏ	
	BƏLİ	XEYR
1. Özünü təqdim etdi		
2. Müsahibəyə açıq uclu ən az iki sual ilə başladı		
3. Göz teması qurdu		
4. Duruşu və üz ifadəsi diqqətinin xəstədə olduğunu göstərdi		
5. Danışığı aydın və dəqiq idi		
6. Xəstənin anlama biləcəyi tərzdə sözlər işlətdi		
7. Əlavə işlərlə məşğul olmadı		
8. Xəstəni danışmağa həvəsləndirdi		
9. Qeydiyyat zamanı müsahibəni kəsmədi		
10. Xəstənin danışığını bölmədi		
11. Xəstənin şikayətləri ilə bağlı qayğıları ilə maraqlandı		
12. Xəstəyə vəziyyəti ilə bağlı məlumat verdi		
* Qiymətləndirmə meyarları: B (Bəli): Addımın doğru və yerində tətbiq edilməsi. X (Xeyr): Addımın yanlış tətbiq edilməsi ya da heç yerinə yetirilməməsi. Toplam bəli sayı (Bu bacarıq 12 addım üzərindən qiymətləndirilir.)		

Əlavə 13. OSPI Stansiyası Nümunəsi – Epidemiologiya

Stansiyanın adı: Epidemioloji göstəricilərin hesablanması və şərh

1. Stansiyanın məqsədi:

Tələbənin əsas epidemioloji göstəriciləri (yayılma tezliyi, insidensiya, letallıq və s.) hesablamaq, nəticəni düzgün şərh etmək və sadə epidemik vəziyyəti təhlil etmək bacarığını qiymətləndirmək.

2. Tələbə üçün təlimat (qapı məlumatı):

Siz bir səhiyyə müəssisəsində epidemioloji müşahidəçi vəzifəsində çalışırsınız. Aşağıda verilmiş məlumat əsasında göstərilən epidemioloji göstəricini hesablayın və nəticəni şərh edin. Tapşırığınızı kağız üzərində yerinə yetirin.

🕒 **Vaxt:** 7 dəqiqə

3. Dəyərləndirici üçün təlimat:

- Tələbənin hesablama ardıcılığına və nəticənin məntiqi şərhinə diqqət yetirin.
- Qiymətləndirmə vərəqindən istifadə edin.
- Əgər tələbə səhv istiqamətdə gedirsə, müdaxilə etməyin.

4. Tapşırıq (stansiyanın içindəki material):

Vəziyyət:

Bir kənddə baş verən gastroenterit epidemiyası ilə bağlı məlumat aşağıdakı kimidir:

- Ümumi əhali: 1,000 nəfər
- Xəstələnənlər: 250 nəfər
- Ölənlər: 10 nəfər

Tələbənin tapşırığı:

- Gastroenteritin **yayılma tezliyini, letallıq səviyyəsini və xəstələnmə insidensiyasını** hesablayın.
- Hər göstəricini faizlə ifadə edin və nəticəni bir cümlə ilə şərh edin.

5. Qiymətləndirmə vərəqi (checklist):

Addım və bacarıq	Bəli (1)	Xeyr (0)
Məlumatları düzgün təhlil edir		
Yayılma tezliyini düzgün hesablayır: $(250 / 1000) \times 100 = 25\%$		
Letallıq səviyyəsini düzgün hesablayır: $(10 / 250) \times 100 = 4\%$		
Xəstələnmə insidensiyasını müəyyənləşdirir (eyni nəticə ola bilər)		
Faiz ifadələrini doğru yazır		
Hesablama ardıcılığı düzgündür		
Nəticəni məntiqi və sadə dildə şərh edir (məs.: "Epidemiya yüksək yayılma ilə xarakterizə olunur")		
Terminlərdən düzgün istifadə edir		

✅ **Maksimum bal: 8**

👉 Minimum keçid balı: 5/8

6. Texniki avadanlıq və şərait:

- Masa və stul
- Tapşırıq vərəqi və blank
- Kalkulyator (əgər tələbə istəyərsə)
- Cavab vərəqləri
- Qiymətləndirmə cədvəli
- Taymer və ya siqnal zəngi

7. Xüsusi göstərişlər:

- Videomüşahidə aparılmır, dəyərləndirmə canlı müşahidəyə və yazılı nəticəyə əsaslanır.
- Tapşırıq zamanı mobil telefon və digər elektron cihazlardan istifadə qadağandır.
- Tapşırıq etik qaydalara uyğun olaraq hipotetik vəziyyətə əsaslanır, real şəxslərlə bağlı deyil.

Əlavə 14. OSPI Stansiyası Nümunəsi – Tibbi Biostatistika

Stansiyanın adı: **Statistik nəticələrin şərh və klinik qərarvermə**

1. Stansiyanın məqsədi:

Tələbənin statistik cədvəl və qrafik əsasında nəticəni şərh etmə, müvafiq statistik anlayışlardan istifadə etmə və nəticəni klinik kontekstdə qiymətləndirmə bacarığını yoxlamaq.

2. Tələbə üçün təlimat (qapı məlumatı):

Siz bir araşdırma komandasının üzvüsünüz. Aşağıda verilmiş məlumatlara əsaslanaraq tədqiqat nəticələrini statistik baxımdan təhlil edin və nəticənin klinik mənasını izah edin.

🕒 **Vaxt:** 7 dəqiqə

3. Dəyərləndirici üçün təlimat:

- Tələbənin əsas statistik anlayışlardan düzgün istifadə etdiyinə diqqət edin (p-qiyməti, etibar intervalları, əlaqə və fərq anlayışları).
- Qiymətləndirmə meyarlarından istifadə edin.
- Prosesə müdaxilə etməyin, müşahidə edin və cavab blankına əsasən qiymətləndirin.

4. Tapşırıq (Stansiya içindəki material):

Vəziyyət:

300 nəfərlik bir klinik tədqiqatda yeni bir dərmanın qanda şəkər səviyyəsinə təsiri öyrənilib. Nəticələr aşağıdakı kimidir:

Grup	Orta qlükoza (mg/dL)	Standart kənarlaşma	n
Yeni dərman	95	10	150
Nəzarət qrupu	102	12	150

- p-dəyəri: 0.004
- 95% etibarlılıq intervalı: (-11.5; -2.1)

Tapşırıq:

- Bu nəticələr arasında statistik əhəmiyyət varmı?
- Bu fərq klinik cəhətdən əhəmiyyətli midir?
- Etibarlılıq intervalı nəyi göstərir?
- Qısa cümlə ilə nəticəni yekunlaşdırın.

5. Qiymətləndirmə vərəqi (checklist):

Bacarıq və addım	Bəli (1)	Xeyr (0)
P- dəyərinə əsasən statistik əhəmiyyətli fərqlin mövcudluğunu düzgün şərh edir (p<0.05)		
Etibarlılıq intervalının mənfi olması ilə fərqlin azalma yönü olduğunu qeyd edir		
Klinik əhəmiyyətə dair şərh verir (məsələn, "qlükoza fərqi praktik olaraq əhəmiyyətlidir")		
Terminlərdən düzgün istifadə edir (məsələn: "statistik əhəmiyyət", "etibarlılıq intervalı")		
Sadə və məntiqi yekun cümlə qurur		

☑ **Maksimum bal: 5**

🔑 Minimum keçid balı: 3/5

6. Texniki şərait və materiallar:

- Tapşırıq və cavab blankları
- Kalkulyator (opsional)
- Qrafik və cədvəl nümunəsi
- Qiymətləndirmə vərəqi
- Taymer və ya zəng

7. Xüsusi göstərişlər:

- Elektron cihazlardan istifadə qadağandır.
- Bütün cavablar yazılı formada olmalıdır.
- Rəy verilmədən yalnız müşahidə ilə qiymətləndirmə aparılır.

Əlavə 15. OSPİ Stansiyası Nümunəsi – Tibbi Mikrobiologiya (Qram Boyama)

Stansiyanın adı: Qram boyama prosedurunun icrası və nəticənin şərhı

1. Stansiyanın məqsədi:

Tələbənin mikrobioloji laboratoriya şəraitində qram boyama texnikasını düzgün şəkildə yerinə yetirmək, boyama mərhələlərinə əməl etmək və nəticəyə əsaslanaraq bakteriyaları qram-müsbət və ya qram-mənfi olaraq təsnif etmək bacarığını qiymətləndirmək.

2. Tələbə üçün təlimat (qapı məlumatı):

Siz mikrobiologiya laboratoriyasında praktikant olaraq çalışırsınız. Sizdən təqdim olunmuş nümunədən preparat hazırlamaq və qram boyama prosedurunı icra etmək tələb olunur. Daha sonra mikroskop altında müşahidə edilən nəticəyə əsasən bakteriyaları qram-müsbət və ya qram-mənfi kimi şərh edin.

🕒 Vaxt: 8 dəqiqə

3. Dəyərləndirici üçün təlimat:

- Tələbənin prosedur ardıcılığına, boyaların düzgün istifadəsinə və nəticəni düzgün şərh etməsinə diqqət yetirin.
- Müdaxilə etməyin, yalnız müşahidə və qiymətləndirmə vərəqi ilə işləyin.

4. Simulyasiya şəraiti və avadanlıq:

- Mikroskop və simulyasiya preparatı (və ya şəkil)
- Əşya şüşəsi
- Spirt lampası
- Gensian violet boyası
- Lüqol məhlulu
- Rəngsizləşdirici məhlul (spirt)
- Fuksin boyası
- Pipet və su
- Kağız dəsmal, filter kağızı və tullantı qabı
- Əlcək və qoruyucu eynək (simulyasiya üçün)

5. Qiymətləndirmə vərəqi (checklist):

Bacarıq və addım	Bəli (1)	Xeyr (0)
Əlləri yuyur / əlcəyi geyinir		
Əşya şüşəsini hazırlayır və havada qurudur		
Əşya şüşəsini alov üzərində fiksasiya edir		
Gensian violet boyasını düzgün tətbiq edir və lazımi müddət gözləyir		
Lüqol məhlulunu əlavə edir və lazımi müddət gözləyir		
Spirt tətbiq edir və vaxtına nəzarət edir		
Fuksin boyasını əlavə edir		
Yaxmanı yuyur və qurudur		
Mikroskop altında nəticəni təhlil və şərh (qram-müsbət/mənfi) edir		
Tullantıları düzgün atır və əlləri yuyur		

✅ Maksimum bal: 10

👉 Keçid balı: 7/10

6. Əlavə şərh üçün sual (formativ rəy):

Tələbəyə sual:

“Əgər spirt mərhələsi normadan artıq tətbiq olunsaydı, nəticəyə hansı təsir göstərər?”

✓ Cavab: Həddindən artıq dekolorizasiya bakteriyaları yalnızlıqla qram-mənfi kimi göstərə bilər.

7. Qeyd:

- Əgər canlı boyama prosesi mümkün deyilsə, qiymətləndirmə üçün fotosəkil üzərindən nəticə analizinə yönəlik format istifadə edilə bilər.
- Alternativ olaraq, tələbə sadəcə proseduru izah etməklə də qiymətləndirilə bilər.

Əlavə 16. OSPİ Stansiyası Nümunəsi – Anatomiya

Stansiyanın adı: Yuxarı ətraf sümüklərinin və əzələlərinin tanınması və adlandırılması

1. Stansiyanın məqsədi:

Tələbənin anatomiya maketi və ya real sümük nümunəsi üzərində üst ətrafın əsas anatomik strukturlarını (sümük və əzələləri) tanımaq, latınca adlandırmaq və funksiyalarını şərh etmək bacarığını qiymətləndirmək.

2. Tələbə üçün təlimat (qapı məlumatı):

Stansiyada sizə təqdim olunmuş yuxarı ətraf skelet maketi və əzələ modeli üzərində göstərilən 5 nöqtəni müəyyən edin. Onların latınca adlarını yazın və hər birinin funksiyası haqqında qısa məlumat verin.

🕒 **Vaxt:** 7 dəqiqə

3. Dəyərləndirici üçün təlimat:

- Tələbənin təqdim olunan anatomik strukturları düzgün tanınmasına, latınca adları düzgün yazmasına və funksiyaları izah etməsinə diqqət yetirin.
- Qiymətləndirmə vərəqindən istifadə edin.
- Müdaxilə etməyin, yalnız müşahidə edin.

4. Simulyasiya şəraiti və avadanlıq:

- Yuxarı ətraf skeleti (çiyin, qol və əl sümükləri)
- Əzələ modeli və ya 3D anatomiya qrafiki
- Rəqəmlərlə işarələnmiş 5 anatomik nöqtə (məsələn, humerus, radius, biceps brachii, deltoideus, olecranon)
- Cavab vərəqləri
- Marker, kağız, masa və taymer

5. Qiymətləndirmə vərəqi (checklist):

Qiymətləndirilən bacarıq	Bəli (1)	Xeyr (0)
Struktur 1-i düzgün tanıyır və latınca adlandırır (məs: Humerus)		
Struktur 1-in əsas funksiyasını qeyd edir		
Struktur 2-i düzgün tanıyır və adlandırır		
Struktur 2-in funksiyasını izah edir		
Struktur 3-ü düzgün göstərir və adlandırır		
Struktur 3-ün funksiyasını qeyd edir		
Struktur 4 və 5 üçün də eyni addımlar təkrarlanır (ümumilikdə 10 meyar)		

✅ **Maksimum bal: 10**

🏠 Keçid balı: 7/10

6. Əlavə sual (formativ rəy üçün):

Tələbəyə sual verilə bilər:

“Biceps brachii əzələsinin funksiyasını və hansı hərəkətə cavabdeh olduğunu göstərin.”

✓ Gözlənilən cavab: Qolun fleksiyası və önə hərəkəti; ön qolun supinasiyası.

7. Qeyd:

- Əgər fiziki model mümkün deyilsə, fotoşəkillərlə və ya interaktiv 3D görüntü ilə qiymətləndirmə tətbiq oluna bilər.
- Qiymətləndirmə zamanı latınca terminlərə düzgünlük, struktur-funksiya əlaqəsi və vizual tanıma əsas götürülür.

Əlavə 17. OSPİ Stansiyası Nümunəsi – Sitologiya və Histologiya

Stansiyanın adı: İnsan orqanlarına aid toxuma preparatlarının mikroskop altında tanınması və təhlili

1. Stansiyanın məqsədi:

Tələbənin histoloji preparatlar üzərində əsas toxuma tiplərini və hüceyrə quruluşlarını tanımaq, latınca və Azərbaycanca adlandırmaq və funksiyalarını şərh etmək bacarığını qiymətləndirmək.

2. Tələbə üçün təlimat (qapı məlumatı):

Mikroskop altında təqdim olunmuş 3 histoloji preparatı müşahidə edin. Hər bir nümunə üçün:

1. Toxumanın tipini və mənsub olduğu orqanı müəyyən edin.
2. Toxuma və əsas hüceyrələrin latınca adlarını qeyd edin.
3. Əsas funksiyasını bir cümlə ilə izah edin.

🕒 **Vaxt:** 8 dəqiqə

3. Dəyərləndirici üçün təlimat:

- Tələbənin vizual tanıma, terminoloji dəqiqlik və funksiya ilə əlaqə qurmaq bacarıqlarını qiymətləndirin.
- Müdaxilə etməyin, qiymətləndirmə blankı ilə müşahidə aparın.

4. Simulyasiya şəraiti və avadanlıq:

- Mikroskop və 3 histoloji preparat (fiziki və ya rəqəmsal şəkil formasında):
 - Yastı epitel toxuması (məsələn: dəri)
 - Bağ toxuması (məsələn: qığırdaq)
 - Sərbəst hüceyrəli orqan (məsələn: qaraciyər)
- Cavab vərəqləri
- Mikroskopun istifadə təlimatı (əgər tələb olunarsa)
- Taymer və ya zəng

5. Qiymətləndirmə vərəqi (checklist):

Qiymətləndirilən bacarıq	Bəli (1)	Xeyr (0)
Preparat 1-də toxumanı düzgün tanıyır və adlandırır		
Preparat 1-in əsas funksiyasını izah edir (məsələn: baryer, qoruma, udulma və s.)		
Preparat 2-də toxuma tipini düzgün identifikasiyası (məsələn: elastik qığırdaq) edir		
Preparat 2-də hüceyrə və lifləri izah (kollagen, kondrositlər və s.) edir		
Preparat 3-də orqanı tanıyır və hepatositləri göstərir		
Preparat 3-ün funksiyası qeyd edir (məsələn: metabolik tənzimləmə, detoksifikasiya)		
Latınca terminlərdən düzgün istifadə edilir.		
Ümumi şərh aydın və qrammatik baxımdan düzgündür		

☑ **Maksimum bal:** 8

🕒 Keçid balı: 5/8

6. Əlavə sual (formativ rəy üçün):

Tələbəyə verilə bilər:

“Sadə silindrik epitelin yerləşdiyi 2 orqan nümunəsi deyin və funksiyalarını izah edin.”

✓ **Gözlənilən cavab:** Bağırsaq (udulma), mədə (sekresiya)

7. Qeyd:

- Əgər fiziki preparatlar mövcud deyilsə, rəqəmsal slaydlar və ya yüksək keyfiyyətli mikroskop şəkilləri istifadə edilə bilər.
- Əlavə olaraq, rubrikli qiymətləndirmə ilə analitik cavabların keyfiyyəti də qiymətləndirilə bilər.

Istinadlar:

1. Al-Elq, A. H. (2010). Simulation-based medical teaching and learning. *Journal of Family & Community Medicine*, 17(1), 35–40. <https://doi.org/10.4103/1319-1683.68787>
2. Bhatnagar, K. R., Saoji, V. A., Banerjee, A. A. (2011). Introducing Objective Structured Practical Examination (OSPE) as a method of assessment in pharmacology. *Indian Journal of Pharmacology*, 43(2), 197–199. <https://doi.org/10.4103/0253-7613.77353>
3. Boursicot, K., Kemp, S., Ong, T. H., Wijaya, L., Goh, S. H., Freeman, K., & Curran, I. (2020). Conducting a high-stakes OSCE in a COVID-19 environment. *MedEdPublish* (2016), 9, 54. <https://doi.org/10.15694/mep.2020.000054.1>
4. Boursicot K, Roberts T. AMEE Guide No. 81. *Medical Teacher*. 2013.
5. Carraccio, C., Englander, R. (2013). From Flexner to competencies: reflections on a decade and the journey ahead. *Academic Medicine*, 88(8), 1067–1073. <https://doi.org/10.1097/ACM.0b013e31829a3b2b>
6. Croskerry, P. (2015). Clinical Decision Making. In: Barach, P., Jacobs, J., Lipshultz, S., Laussen, P. (eds) *Pediatric and Congenital Cardiac Care*. Springer, London, 397-409
7. Elshama SS. How to Design and Apply an Objective Structured Clinical Examination (OSCE) in Medical Education? *Iberoam J Med*. 2021;3(1):51-55. doi: 10.5281/zenodo.4247763.
8. Epstein R. M. (2007). Assessment in medical education. *The New England journal of medicine*, 356(4), 387–396.
9. Harden, R. M., & Gleeson, F. A. (1979). Assessment of clinical competence using an objective structured clinical examination (OSCE). *Medical education*, 13(1), 41–54.
10. Khan, K. Z., Ramachandran, S., Gaunt, K., & Pushkar, P. (2013). The Objective Structured Clinical Examination (OSCE): AMEE Guide No. 81. Part I: An historical and theoretical perspective. *Medical Teacher*, 35(9), e1437–e1446.
11. Khan, K. Z., Gaunt, K., Ramachandran, S., & Pushkar, P. (2013). The Objective Structured Clinical Examination (OSCE): AMEE Guide No. 81. Part II: organisation & administration. *Medical teacher*, 35(9), e1447–e1463. <https://doi.org/10.3109/0142159X.2013.818635>
12. Khan, K. Z., Ramachandran, S., Gaunt, K., & Pushkar, P. (2013). The Objective Structured Practical Examination (OSPE): AMEE Guide No. 81.2. *Medical Teacher*, 35(9), e1437–e1444. <https://doi.org/10.3109/0142159X.2013.818634>
13. McGaghie, W. C., Issenberg, S. B., Petrusa, E. R., & Scalese, R. J. (2010). A critical review of simulation-based medical education research: 2003–2009. *Medical education*, 44(1), 50–63.
14. Motola, I., Devine, L. A., Chung, H. S., Sullivan, J. E., & Issenberg, S. B. (2013). Simulation in healthcare education: a best evidence practical guide. AMEE Guide No. 82. *Medical teacher*, 35(10), e1511–e1530.

15. Nestel, D., Bearman, M., Brooks, P., Campher, D., Freeman, K., Greenhill, J., Jolly, B., Rogers, L., Rudd, C., Sprick, C., Sutton, B., Harlim, J., & Watson, M. (2016). A national training program for simulation educators and technicians: evaluation strategy and outcomes. *BMC medical education*, 16, 25.
16. Newble D, Swanson DB. Guidelines for constructing written test questions for the basic and clinical sciences. NBME, 2002.
17. Nyangeni, T., Ten Ham-Baloyi, W., & van Rooyen, D. R. M. (2024). Strengthening the planning and design of Objective Structured Clinical Examinations. *Health SA = SA Gesondheid*, 29, 2693
18. O'Dowd, A. T., McEvoy, N. L., Read, C., O'Keeffe, D., & Curley, G. F. (2024). Twelve tips for developing and implementing an effective critical care simulation programme. *Medical teacher*, 46(11), 1422–1427.
19. Royal College of Physicians and Surgeons of Canada (RCPSC) – OSCE Guidelines.
20. Schuwirth, L. W., & van der Vleuten, C. P. (2003). The use of clinical simulations in assessment. *Medical education*, 37 Suppl 1, 65–71. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2923.37.s1.8.x>
21. van der Vleuten, C. P., & Schuwirth, L. W. (2005). Assessing professional competence: from methods to programmes. *Medical education*, 39(3), 309–317.
22. Wass, V., Van der Vleuten, C., Shatzer, J., & Jones, R. (2001). Assessment of clinical competence. *Lancet* (London, England), 357(9260), 945–949.
23. WFME Global Standards for Quality Improvement in Medical Education, 2020.
24. Zayyan M. (2011). Objective structured clinical examination: the assessment of choice. *Oman medical journal*, 26(4), 219–222.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

This image shows a full page of blank, lined paper. It features approximately 20 evenly spaced horizontal grey lines across its entire surface, typical of notebook or composition paper. There are no margins, text, or other markings present.

